

# استاد ESTAD

## ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

Cilt: 3 Sayı: 1 Şubat 2020

ss. 147-186

**Makalenin Geliş**

**Tarihi**

31/01/2019

**Makalenin**

**Kabul Tarihi**

26/02/2020

**Yayın Tarihi**

28/02/2020

### MÜTERCİMİ BİLİNMEYEN BİR NESRÜ'L-LEÂLÎ TERCÜMESİ

Âdem CEYHAN<sup>1</sup>

Hasan YILMAZ<sup>2</sup>

#### ÖZET

İslâm kültürü tesiri altında gelişen Türk Edebiyatı tarihinde mühim yer tutan eserlerden bir kısmı, ahlaki konularda yazılmış telif veya tercüme metinlerdir. Ahlâki güzel sözlerin tercüme veya şerhi türünden edebî mahsuller de ahlâk kitaplarının bir bölümünü teşkil eder. *Nesrû'l-leâlî*, Hz. Ali'ye nisbet edilen güzel sözler arasından Tabersî'nin (ö. 1154) seçip meydana getirdiği bir derleme olup üç yüze yakın Arapça vecizeyi ihtiva eder. Elifba harfleri sırasına göre dizilmiş bu sözlerde, daha çok ahlâk ve adapla alâkalı bilgece fikir, görüş, tecrübe ve tavsiyeler dile getirilmiştir. Hemen hemen hepsi İslâm esaslarına uygun bulunan bu vecizeler, çeşitli âlim, şair ve yazarlar tarafından zaman zaman şerh veya Farsça, Türkçe, Almanca gibi dillere tercüme edilmiştir. Bahis konusu güzel sözler kitapçığı, Türk âlim, şair ve yazarlarınca da hayli alâkayla karşılanmış; Kâsım, Hâfız, Ali Şîr Nevâî, Latîfi, Osman Salâhaddîn el-Mevlevî, Muallim Nâcî gibi edebî şahsiyetler eliyle Türkçeye asırlar boyunca çevrilmiş; birkaç kere de şerh edilmiştir.

*Nesrû'l-leâlî*'nin 15-20. asır arasında mütercimi bilinen on altı civarında tercümesi yanında kimin tarafından meydana getirildiği belli olmayan Türkçe tercümelerine de zaman zaman rastlanmaktadır.

<sup>1</sup> Prof. Dr. Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Bölümü, ceyhanadem@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9680-6580

<sup>2</sup> Öğr. Gör. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, hasan.yilmaz@cbu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0568-3683

Bu makalede tanıtılıp Latin harflerine aktarılan metin de adı geçen güzel sözler derlemesinin mütercimi belirsiz tercümelerinden biridir. Nüshanın meşhur hattat Celâleddîni'l-Amâsî'nin (ö. 1488) talebesinden Abdullah el-Amâsî'nin kaleminden çıktığı kaydı, tercümenin de 16. asra ait olduğunu düşündürmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Hz. Ali, vecize, Tabersî, *Nesrû'l-leâlî*, tercüme

## TRANSLATOR UNKNOWN A NESRU'L-LEÂLÎ TRANSLATION

### ABSTRACT

Some of the works that hold an important place in the history of Turkish Literature that developed under the influence of Islamic culture are copyrighted or translated texts written on moral issues. Literary products such as translation or annotation of moral good words also form part of moral books. *Nesrû'l-leâlî* is a collection that Tabersî (d. 1154) chooses among the beautiful words attributed to Hz. Ali and includes nearly three hundred Arabic aphorisms. In these words, which are arranged in the order of the Elifba letters, more wise ideas, opinions, experiences and recommendations related to morality and adaptation were expressed. These occasions, almost all of which are in accordance with Islamic principles, have been translated into languages such as annotation or Persian, Turkish and German from time to time by various scholars, poets and writers. The booklet of beautiful words in question was well received by the Turkish scholars, poets and writers. It has been translated into Turkish through literary personalities such as Kasım, Hâfız, Ali Şîr Nevâî, Latîfî, Osman Salâhaddîn el-Mevlevî, Muallim Nâcî; has been annotated several times.

In addition to the sixteen translations of *Nesru'l-leâlî* known between the fifteenth-twentieth century, the translator is also occasionally encountered, whose Turkish translation is not known. The text that was introduced in this article and transferred to Latin letters is one of the translated translations of these beautiful words. The record that the copy came from the pen of Abdullah al-Amâsî from the request of the famous calligrapher Celâleddîni'l-Amâsî suggests that the translation belongs to the 16th century.

**Keywords:** Hz. Ali, posy, Tabersî, *Nesrû'l-leâlî*, translation

### GİRİŞ

Şii âlimlerden Tabersî (ö. 548/ 1154), Hz. Ali'nin binlere ulaşan güzel sözlerinden yaklaşık olarak üç yüz kadarını seçip onları elifba harfleri sırasına göre dizmiş ve böylece hazırladığı derlemesine "*Nesrû'l-leâlî*" ismini vermiştir. Adı geçen ilim adamının, bir araya getirdiği vecizeler metnine "inciler saçısı" manasına gelen bir isim vermekle onların değerini ve ifade şeklini belirtmeyi hedeflediği, bahis konusu sözlerin güzel ve parlak, aynı zamanda nesir

şeklinde olduğunu ima ettiği anlaşılmaktadır. Tabersî, elifbadaki her bir harfi bir bölüm kabul ederek o harflerle başlayan on civarında söz seçmiş; lâmelif (lâ) ile başlayan cümlelerle birlikte vecize sayısı iki yüz doksan küsuru bulmuştur. Bu Arapça sözlerde, “Zahmetleri gizlemek erdemdir”, “Bu zamanın dostları (!), kusurların casuslarıdır”, “Borcu ödemek dindendir”, “İyiliğini başa kakmakla iptal etme!” gibi örneklerden anlaşılacağı üzere, daha ziyade ahlâk ve adapla alakalı, müşahede ve tecrübeye dayalı fikir ve tavsiyelerin dile getirildiği görülür. Bahis konusu bilgece cümlelerin –yadırganabilecek birkaçı dışında- hemen hemen hepsi, Kur’an ayetlerine ve Hz. Peygamber’in hadislerine uygun bulunmakta; okuyanlara güzel ahlâk sahibi, erdemli bir insan olmayı telkin etmektedir.

İslâm tarih ve kültüründe Kur’an ayetleri ve Hz. Peygamber’in hadislerinden sonra, din ve tasavvuf büyüklerinin sözleri değerli bir yer tuttuğu için, Hz. Ali vecizeleri de asırlar boyunca yeri geldikçe anılmış; ayrıca zaman zaman çeşitli âlim, şair ve yazarlar tarafından tercüme ve şerh edilmiştir. Hz. Ali’ye nisbet edilen dua, hitabe, hutbe, mektup, şiir ve vecizeler konusunda Hicrî II. asırdan itibaren bir hayli eserin meydana getirildiği malumdur. Biz burada *Nesrû'l-leâlî*'nin mütercimi belirsiz bir tercümesini tanıtip onun Latin asıllı harflere ve günümüz Türkçesine aktardığımız metnini vereceğimiz için, evvela anılan Arapça vecize derlemesinin Türkçe tercüme ve şerhlerinden bahsetmeyi uygun görmekteyiz. Tesbit edebildiğimiz kadarıyla *Nesrû'l-leâlî*, isim veya mahlasları belli kişilerce 15. asrın ilk çeyreğinden 20. asrın ilk yarısına kadar dilimize on üç kere çevrilmiş; üç kere de mensur olarak şerh edilmiştir. Söz konusu tercüme ve şerhlerin sahip ve isimlerini bütün hâlinde göstermek üzere şöyle sıralamak mümkündür:

	<b>Tercüme veya şerh eden</b>	<b>Eserin adı</b>	<b>Tercüme veya şerh yılı</b>	<b>Bulunduğu kütüphane yahut baskı yeri ve yılı.</b>
1	Kâsım	<i>Nazmü'l-leâlî der Terceme-i Nesrû'l-leâlî</i>	Tahminen 1421 veya 1422'de.	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. TY nr. 2210, vr. 1b-63a.
2	Hâfız	<i>Lü'lü'-i Mendûd</i>	H. 825/ M. 1422.	Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp. nr. 786, vr. 103b-119b.
3	Alî Şîr Nevâî	<i>Nazmü'l-cevâhir</i>	H. 890/ 1485.	Nüshalarından biri: Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Kılıç Ali Paşa Bölümü, nr. 781, vr. 1b- 38a.

4	Mustafa bin Şücâ'	<i>Terceme-i Nesrû'l-leâlî</i>	H. 902/1496-97.	Millet Yazma Eser Ktp. Ali Emîrî, Şer'yye, nr. 629, vr. 1b-77a.
5	Mâtemî	<i>Terceme-i Nesrû'l-leâlî min Kelâmi Alî bin Ebî Tâlib</i>	H. 911/ M.1505-1506.	Nüshalarından ikisi: Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Fatih Bölümü, nr. 5404, vr. 110b-143b; Ankara Millî Ktp. Yz A 2430, vr. 150b-171a.
6	Latîfi	<i>Nazmü'l-cevâhir</i>	Tahminen H. 929-30/ M. 1524-25'ten önce.	İki nüshası: İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp. nr. 341, vr. 40b-67b; Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Ktp. nr. 37259, vr. 48b-73b.
7	Vâhidî	<i>Cinânü'l-cenân</i>	H. 936/ M.1529-30	Ankara Millî Ktp. Yz A 6817, vr. 1b-78b. (Arap harfli baskısı: Dersâadet 1313/ 1896, Kitaphâne-i İkdâm Aded 2, 128 s.)
8	Rihletî	<i>Tercemetü'l-leâlî</i>	Sultan III. Murad devrinde (H. 982-1003/ M. 1574-95).	Bir nüshası: Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Esad Efendi Bölümü, nr. 1350, vr. 1b-53a.
9	Lutfî (Yahyâ bin Abdünnebî)	<i>Nazm-ı Nesr-i Leâl</i>	Tahminen 16. asrın ikinci yarısında	<i>Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu</i> , 1992, c. 4, s. 227, nr. 4958.
10	Dânişî	<i>Terceme-i Nesrû'l-leâlî</i>	H. 1052/ M. 1643.	Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Mikrofilm Arşivi nr. 3273, vr. 57b-87b.
11	Nesîb Yûsuf	<i>Rişte-i Cevâhir</i>	H. 1120-23/ M. 1708-1711.	İstanbul Takvîm-i Vekâyi' Matbaası 1257/ 1842, 229 s.
12	Osman Salâhaddîn el-Mevlevî	[ <i>Terceme-i Nesrû'l-leâlî</i> ]	H. 1297/ M. 1879.	Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. M. R. nr. 759, vr. 43b-58b.
13	Akşehirli-	<i>Merâsîdü'l-</i>	H. 1298/	Saruhan Sancağı Matbaası

	zâde Ali Haydar	<i>hikem</i>	M. 1881.	1299/ 1881, s. 2-129.
14	Muallim Nâcî	<i>Emsâl-i Alî</i>	H. 1303/ M. 1885.	İstanbul 1303, 1307, 1328.
15	Sipâhîzâde Ali Gâlib	<i>Dürretü'l- ma'âlî fi Tercemeti'l- leâlî</i>	H. 1315/ M. 1897.	İstanbul Matbaa-i Âmire 1315/ 1897.
16	Ahmet Nazmi	<i>Emsâl-i Alî...</i>	Tahminen 1920-50 arasında.	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, nr. 68, vr. 13b-46b.

15. asır Osmanlı şairlerinden Kâsım, *Nesrû'l-leâlî*'deki sözleri, Sultan II. Murad'a takdim etmek niyetiyle (tahminen 1421-22 yıllarında) "*Nazmü'l-leâlî*" ismi altında, "rubai" adını verdiği kıt'alarla Türkçeye çevirip kısaca şerh etmiştir. Mütercim, 15. asrın ilk çeyreğinde yaşadığı bilinen Kâsım adlı mutasavvıf, şair ve yazarlardan biri olup olmadığı şimdiki hâlde belli değildir. Yine aynı devir edebî şahsiyetlerinden Hâfız mahlaslı bir şair, bahis konusu Arapça vecizeler derlemesini, Sultan II. Murad'a ithaf etmek üzere H. 825 (M. 1422) yılında birer beyitle dilimize tercüme etmiş; tahminimize göre, manzum olduğunu ima etmek için kitapçığına "*Lü'lü'-i Mendûd*" (Dizilmiş İnci) ismini vermiştir (Ceyhan ve Aydoğan 2013: 37-73). 15. asrın sonlarında Osmanlı sahası dışında meşhur bir şairin *Nesrû'l-leâlî*'yi nazmen Türkçeye çevirdiğini görüyoruz: Ali Şir Nevâî (844-906/ 1441-1501), Sultan Hüseyin Baykara'nın *Risâle*'sine teşekkür etmek için, anılan isim altında toplanmış Arapça güzel sözleri birer rubai ile Çağatay Türkçesine tercüme etmiş ve H. 890/ M. 1485 yılında tamamladığı kitapçığına "*Nazmü'l-cevâhir*" adını koymuştur. Nevâî'nin bu eseri, Vahit Türk tarafından bir dil incelemesinin ardından tenkitli metin olarak yayınlanmıştır (Türk 2006). Hayatı hakkında bilgi edinemediğimiz, ancak 15. asrın ikinci yarısının âlim ve şairlerinden biri olduğu eldeki eserinden anlaşılan Mustafa bin Şücâ', Evrenos Gazi torunlarından Ahmed Bey'in (ö. 905/ 1499) isteğini yerine getirmek için *Nesrû'l-leâlî*'yi H. 902 (M. 1496-97) senesinde mensur olarak tercüme ve şerh etmiştir. Bu eser konusunda Ahmet Oğuz Altunağa, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde bir yüksek lisans çalışması yapmıştır (Altunağa 2019).

Aynı Arapça vecizeler kitapçığının 16. asırda da defalarca Türkçeye çevrildiği görülmektedir: "Acem Mâtemî" adıyla tanınan Yâr-i Ali (veya Yâr Ali), *Nesrû'l-leâlî*'yi "feilâtün mefâilün feilün" kalıbıyla yazdığı ikişer beyitli kıt'alar şeklinde, H. 911 (M. 1505-1506) yılında dilimize tercüme etmiştir. (Mâtemî ve bu eseri

hk. daha fazla bilgi için Özkan 2019: 107-146). 16. asrın tanınmış edebî şahsiyetlerinden, bilhassa şuara tezkiresiyle meşhur Kastamonulu Latîfî (895-990/1490-1582) de tahminen 1520'li yılların başlarında *Nesrû'l-leâlî*'den seçtiği iki yüz sözü, “*Nazmü'l-cevâhir*” adı altında, ikişer beyitle Türkçeye çevirmiştir. Şair, gençlik yıllarında meydana getirdiği çeşitli ipuçlarından anlaşılan bu eserini, ömrünün sonlarında yer yer değiştirerek Koca Sinan Paşa'ya (ö. 1004/ 1596) ve Mısır valisi Mesih Paşa'ya (ö. 997/ 1589) sunmuştur. Ahmet Sevgi, “*Latîfî (Hayatı ve Eserleri) İnceleme- Metin*” adlı doktora tezinde *Nazmü'l-cevâhir*'in metnine de yer vermiştir (Sevgi 1987: 228-292). Yine 16. asır şairlerinden Vâhidî'nin *Cinânü'l-cenân* adlı manzum eserinin büyük kısmını, Hz. Ali'ye nisbet edilen vecizelerden seçtiği sözlerin tercümesi teşkil eder. Eserinde dört kudsî hadis ve otuz bir hadisi, Ebû Hanîfe, Üveys, Süfyân-ı Sevri gibi İslâm büyüklerinin birer özlü sözünü de çeviren şair, daha ziyade Hz. Ali'ye ait vecizeleri sekizer beyitle tercüme ve kısaca şerh etmiştir. Onun Türkçeye tercüme ettiği 190 küsur Hz. Ali sözünün çoğu, *Nesrû'l-leâlî* isimli derlemede yer alan cümlelerdir. Şairin H. 936/ M. 1529-30 yılında tamamladığı bu eserini, 1313 (1896) yılında *İkdam* gazetesi sahibi Ahmed Cevdet (1862-1935) bastırmış<sup>3</sup>; Süleyman Efendioğlu ise genişçe bir dil incelemesini müteakiben Latin harflerine ve günümüz Türkçesine aktararak yayımlamıştır (Efendioğlu 2013).

*Nesrû'l-leâlî*'yi 16. asırda Türkçeye çeviren Osmanlı şairlerinden biri de Balıkesirli Rihletî'dir. Kırk hadis tercümesi türünden iki manzum eseri de bulunan Rihletî Efendi, Sultan III. Murad devrinde (H. 982-1003/ M. 1574-95) bu Arapça vecizeleri ikişer beyitli kıt'alar hâlinde Türkçeye tercüme etmiştir. Yine 16. asrın ikinci yarısında hayatta olduğu kırk hadis tercümesinden anlaşılan (Avcı 2016: 4-6) ve şiirlerinde “Lutfî” mahlasını kullanan Yahyâ bin Abdünnebi, *Nesrû'l-leâlî*'den seçtiği yüz sözü iki beyitli kıt'alarla Türkçeye çevirmiştir. (Bu eserin muhtevası hakkında bilgi, Latin harflerine ve günümüz Türkçesine çevrilmiş metni için bk. Ceyhan ve Yılmaz, 2019).

İsmi veya mahlası bilinen edebî şahsiyetler tarafından 15. asırda dört, 16. asırda ise beş kere dilimize çevrildiğini tesbit ve ifade ettiğimiz *Nesrû'l-leâlî*'nin, 17 ve 18. asırda birer defa tercüme yahut şerh edildiğini görmekteyiz: Aksaraylı Dânişî Şâban bin Mustafa, bahis konusu metni, devrin şeyhülislâmına takdim etmek niyetiyle H. 1052 (M. 1643) yılında ikişer beyitli

<sup>3</sup> Kitabın basılması konusunda *İkdam* gazetesinde şu haber çıkmıştır: “*Cinânü'l-cenân*, eslâf-ı şuarâdan Vâhidî merhûmun bâzı ehâdis ve akvâl-i ekâbir-i İslâmiyyeyi şerh sûretiyle manzum tercümesidir. Sekiz formadan müteşekkil olup fiatı 100 paradır.” (*İkdam*, 21 Zilka'de 1313/ 4 Mayıs Efrensi 1896, nr. 642, s. 3).



kıt'alar hâlinde Türkçeye çevirmiştir. Onun bu çalışması sırasında Mes'ud bin Ahmed bin Şâdi'nin H. 746 (M. 1346) senesinde tamamladığı Farsça *Nesrü'l-leâlî* tercümesinden faydalandığı anlaşılmaktadır. Hz. Ali'ye nisbet edilen yüz sözü de nazmen çeviren, ayrıca kırk hadis tercümesi türünden bir eser de meydana getiren Dânişî'nin *Nesrü'l-leâlî* tercümesi, bir incelemeyle birlikte yayınlanmıştır (Ceyhan 2018). 18. asır Mevlevî şeyh ve şairlerinden Konyalı Nesib Yûsuf (ö. 1126/ 1714), *Nesrü'l-leâlî*'den seçtiği bazı sözleri, "*Rişte-i Cevâhir*" adının ebced hesabına göre belirttiği H. 1120/ M. 1708 yılında mensur olarak tercüme ve şerh etmeye başlamış; çalışmasını H. 1123 (M. 1711)'de tamamlamıştır. *Rişte-i Cevâhir*, H. 1257/ M. 1842 yılında Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Osman Salâhaddîn el-Mevlevî tarafından (Varol 2013: 3201-21; Akay 2015: 125) İstanbul'da Takvîm-i Vekâyi' Matbaasında bastırılmıştır. Gürdal Semen, Nesib Yûsuf'un bu eseri hakkında Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (Semen 2006).

*Nesrü'l-leâlî*'nin 19. asrın son çeyreğinde dört kere tercüme ve/ veya şerh edildiği görülmektedir: Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Osman Salâhaddîn el-Mevlevî (1235-1304/ 1820-1887), 1297/1879 yılında *Ahidnâme-i Hz. Ali*'yi veliahd Şehzade Mehmed Reşad için tercüme ettiği gibi, *Nesrü'l-leâlî*'yi de mensur olarak çevirmiştir (Ceyhan ve Elgeren 2017: 29-84). Akşehirlizade Ali Haydar (1263-1333/1847-1915), söz konusu vecizeler kitapçığını Manisa'da şer'î hâkim olarak bulunduğu sırada tercüme ve şerhe başlamış; çalışmasını H. 1298/ M. 1881 yılında tamamlayıp birkaç ay sonra Saruhan Sancağı Matbaasında bastırmıştır.<sup>4</sup> 19. asrın ikinci yarısının meşhur şair ve yazarlarından Muallim Nâcî (1266-1310/ 1849-1893), *Nesrü'l-leâlî* adı altında derlenmiş Arapça güzel sözleri *Emsâl-i Alî* adıyla ve mensur olarak Türkçeye tercüme edip 1303 (1886-87) yılında bastırmıştır. Arap ve Latin harfleriyle defalarca basılmış olan bu kitapçık, *Nesrü'l-leâlî*'nin en tanınmış

<sup>4</sup> 13 Receb 1299 (30 Mayıs 1882) tarihli *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinde çıkan "İlân-ı Mahsûs"la *Merâsîdü'l-hikem* ve *Şemmetü'l-esrâr*'ın çeşitli yönlerden taşıdığı değer, baskısı ve satış yeri hakkında okuyuculara şu bilgiler verilmiştir:

"Cenâb-ı Aliyyü'l-Murtazâ kerrema'llâhu vechehu hazretlerine nisbetle fusahâ ve bülegâ-i Arab meyânında müştahir olan kelimât-ı hikmet-âyât, lisân-ı Arabîye vâkıf olmayanlar nezdinde mestûr kalmış olduğundan bundan umûmun istifâdesi maksad-ı hayr-mersadiyla sudûr-ı izâmdan hâlâ Mağnisa kazâsının umûr-ı ahkâm-ı şer'îyyesine me'mûr semâhatlû Haydar Beyefendi Hazretleri tarafından kelimât-ı mezkûre bir yere cem' ve herkesin anlayabileceği mertebede lisân-ı Türkiye tercüme ve *Merâsîdü'l-hikem* ve *Şemmetü'l-esrâr* nâmiyle tevsim olunarak Saruhan Matbaasında tab' olunmuş ve Bâbîâlî Caddesinde Es'ad Efendi'nin 20 numarolu matbaa ve kitaphânesinde satılmakda bulunmuşdur. Filhakika kitâb-ı mezkûrun ulûm-ı edebîyye ve hikemîyye ve siyâsiyye ve fûn-ı sâireye taalluku olduğu ve bu vechle mütâlâaya şâyân bir mecmûa-i bedîu'l-fûn-ı bulunduğ u ebnâ-yı vatana ihtâr ve ilân olunur." ("İlân-ı Mahsûs", *Tercümân-ı Hakikat*, 13 Receb 1299/ 30 Mayıs 1882, s. 2).

tercümelerinden biridir. Maarif-i Umumiyye Nezareti evrak müdürü Sipâhîzâde Ali Gâlib ise *Nesrû'l-leâlî*'yi, bahis konusu derlemenin H. 732/ M. 1331 tarihli Farsça manzum bir tercümesine Arapça sözlerin Türkçe karşılıklarını da ekleyerek H. 1315/ M. 1897 yılında bastırmıştır.<sup>5</sup> Onun anılan Farsça metne ilâve ettiği bu tercümeler sırasında *Rişte-i Cevâhir*'den faydalandığı anlaşılmaktadır. Ahmed Nazmî'nin –tahminimize göre 1920-50 yılları arasında- *Emsâl-i Alî* adıyla yazdığı ve el yazması hâlinde kalmış eserinde de *Nesrû'l-leâlî*'nin tercümesi yer almaktadır.

Saydığımız *Nesrû'l-leâlî* tercüme veya şerhlerinin yarısının (1, 2, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 16. sıradakilerin) tesbit edilebilen yazma nüshaları, bir yahut iki adettir. Ali Şîr Nevâî, Latîfî, Nesîb Yûsuf gibi edebî şahsiyetlere ait çeviri veya şerhler ise -sahiplerinin şöhretlerine uygun olarak- daha çok sayıdadır. Bu kitapçıklardan basılmış olanların (7, 11, 13-15) nüshaları ise tabiatıyla daha çok sayıdadır.

Edebiyat tarihimizde *Nesrû'l-leâlî*'nin bu hacimli ve mütercimi bilinen tercümeleri yanında kısmi tercümelerine, ayrıca kimin tarafından ve hangi tarihte meydana getirildiği belli olmayan çevirilerine de rastlanmaktadır. Kısmi tercüme için bir örnek olarak 16. asır âlim, mutasavvîf ve şairlerinden Bosnalı Ali Dede'nin (ö. 1007/ 1598) *Şerh-i Çihil-Kelâm-ı Emîrû'l-mü'minîn* adlı eseri anılabilir. "Harîmî" mahlasını kullandığı başka eserlerinden anlaşılan Bosnevî Ali Dede, bu kitapçığında *Nesrû'l-leâlî*'den seçtiği kırk vecizeyi ikişer beyitle Türkçeye tercüme etmiştir (Ceyhan 2003: 45-58). *Nesrû'l-leâlî*'nin mütercimi bilinmeyen tercümeleri için iki numune olmak üzere sehven "*Sad-Kelime-i Hazret-i Ali- Türkî*" adı altında yer alan mensur çeviri (Ceyhan 2012: 51-92) ile "*Tercüme-i Nesrû'l-le'âlî...*" isimli, benzer şekildeki metin gösterilebilir (Ceyhan ve Yılmaz 2019: 96-136). Bu çalışmamızda, *Nesrû'l-leâlî*'nin kimin tarafından meydana getirildiği belli olmayan mensur bir tercümesini söz konusu edeceğiz.

<sup>5</sup> Eserin basılması üzerine *İkdam* gazetesinde şu haber çıkmıştır: "Yeni Kitaplar- Bir Eser-i Diyânet-perverî yâhud *Dürretü'l-maâlî fî Tercemeti'l-leâlî*. Üdebâdan Sâvecî-zâde Ebû'l-mehâsin Muhammed bin Sa'd nâm zâtın Cenâb-ı Aliyyü'l-Murtazâ kerremallâhu vechehu hazretlerinin akvâl-i münifelerini 738 senesi Fârisî bir beyt ile tercüme ederek *Dürretü'l-maâlî fî Tercemeti'l-leâlî* tevsîm eylediği bir kitâb-ı münifin nüsha-i asliyesini Maârif-i Umûmiye Nezâret-i Celîlesi evrak müdiri saâdetlü Ali Gâlib Beyefendi hazretleri elde etmiş ve mutazammın olduğu akvâl-i Hayderiyyeyi herkesin anlayacağı sûretde lisânımıza da tercüme ile neşre himmet buyurmuş ve şu vesîle ile hakk-ı ehakk-ı Hazret-i Hilâfet-penâhiye isticlâb-ı da'vât-ı hayriyyeye muvaffak olmuş oldukları cihetle müşârûn ileyh hazretlerini tebrik ve birer nüsha edinilmesini erbâb-ı îmâna tavsiye eyleriz." (*İkdam*, 18 Rebîü'l-evvel 1315/ 18 Ağustos 1897, nr. 1108, s. 4).



**NESRÜ'L-LEÂLÎ'NİN MÜTERCİMİ BELİRSİZ BİR TERCÜMESİ**

Burada tanıtacağımız ve Latin harflerine aktararak metnini vereceğimiz tercümenin tesbit edebildiğimiz yegâne nüshası, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Murakkaat Bölümünde 10 numarayla kayıtlıdır. Eser besmele, Allah'a hamd, Hz. Peygamber'e, onun ailesi ve arkadaşlarına dua ve selamı ifade eden Arapça cümleyle başlamakta (vr. 1b); hemen ardından vecizeler ve onların tercümeleriyle devam etmektedir. "Harfü'l-elif", "Harfü'l-bâ' " gibi başlıklar ve Arapça cümlelerin sonundaki büyükçe noktaya benzer işaretler, altın yıldızı andıran koyu sarı renkte, vecizeler ise tercümelerine göre büyükçe ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Arapça güzel sözlerin Türkçe karşılıkları satır aralarında ve bazan da çerçeve dışında verilmiştir. Arapça cümleler, her sayfada beş satır hâlinde itinalı, güzel ve harekeli olarak kaydedilmiş; onların altındaki Türkçe tercümelemler ise yine beşer satır, fakat fazla özenilmeksizin, umumiyetle harekesiz yazılmış görünmektedir. Son sayfada Hz. Ali'ye ait bu yüksek sözlerin Celâleddini'l-Amâsî'nin talebesinden Abdullâhi'l-Amâsî tarafından yazıldığını belirten ketebe kaydı vardır. Celâl Amâsî'nin (ö. 893/1488) Fatih Sultan Mehmed devri (ikinci saltanatı: 855-886/1451-1481) hattatlarından olduğu bilinmekte; onun talebesinden Abdullah Amâsî'nin ise Yavuz Sultan Selim devrinde (918-926/1512-1520) vefat ettiği ileri sürülmektedir (Derman 1988: 84). Başka bir ifadeyle *Nesrü'l-leâli'nin* bu nüshası, 15. asrın ikici yarısında ve 16. asır başlarında hat sanatında Anadolu'nun üstatlarından sayılan bir sanatkârın kaleminden çıkmış olup sadece manası bakımından değil, güzel yazı sanatı yönünden de değer taşıyan 297 Arapça vecize ile onların satır arası denebilecek tercümesini ihtiva etmektedir.

Türkçe tercümelemlerin Arapça vecizelere nazaran itinasız yazılmış görünmesi, başka bir kişi tarafından metne ilâve edilmiş olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Mütercim, Arapça vecizelerin çoğunu doğru çevirmiş; galiba bir mana veremediği birkaçını karşılıksız bırakmış; bazılarında ise -bize göre- isabet edememiştir (Şu sözlerin tercümelemleri -kanaatimizce- hatalıdır: 16, 19, 31, 41, 70, 71, 98, 104, 168, 172, 188, 190, 194, 210, 211). Arapça güzel sözlerin Türkçe karşılıklarını yazan kişi, sadece tercümeyle yetinmiş; şerh (izah) edilmesi yönüne gitmemiştir. Türkçe çevirilerin dil hususiyetleri, 16. asır yadigârı olduğunu göstermektedir. Hüviyeti belli olmayan tercüme sahibi, "Kişinin imanı, yeminlerinden bilinir" manasındaki ilk Arapça sözü şöyle tercüme etmiştir: "İmānı mü'miniñ bilinür 'ahdinden." Vecizenin aslındaki adam, erkek, kişi manasındaki "mer' " kelimesi "mü'min", cem' (çokluk) şeklinde ve yeminler demek olan "eymān" ise "ahd" diye teklik olarak

çevrilmiştir. Bu karşılıkta ve sonraki vecizelere ait tercümelerde Arapça cümle yapısının tesirli olduğu da fark edilmektedir.

Elimizdeki bu kitapçık, Hz. Ali misali İslam büyüklerine ait güzel sözlerin sadece edebiyat sahasında değil, hat sanatında da itibarlı bir yer tuttuğunun örneklerinden biridir. Zamanımıza, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesindeki *Mevlûdü'n-Nebî* nüshası gibi (Yeni Yazmalar nr. 172), az sayıda eseri ulaşan Abdullah Amâsî'nin kaleminden çıkmış olması yönünden de değer taşımaktadır.

### SONUÇ

Bu çalışma vesilesiyle şunları ifade etmek mümkündür: Hz. Ali'ye ait olduğu rivayet edilen güzel sözleri sadece adı veya mahlası belli âlim, şair ve yazarlar değil, hüviyeti belirsiz kişiler de zaman zaman çevirmiştir. Tanıtıp kısaca incelemeye gayret ettiğimiz *Nesrû'l-leâlî* tercümesi de bu tür sahibi meçhul metinlerden biridir. Arapça vecizelerin meşhur hattat Abdullahi'l-Amâsî tarafından yazıldığı sonundaki ketebe kaydından anlaşılmakta; fakat satır arası denebilecek Türkçe karşılıklarının kime ait olduğu kesinlikle bilinmemektedir. Mütercim, Arapça sözlerin çoğunu doğru çevirmiş; ancak az bir kısmında -bize göre- isabet edememiştir.

Türk Dili ve Edebiyatı, karşılaştırmalı edebiyat, ahlâk, âdap, kültürel değişme yahut gelişmeler, tercüme faaliyetleri, güzel yazı sanatı gibi çeşitli yönlerden değer taşıyan böyle metinleri neşretmemizin sebeplerinden biri, bir türe ait eserleri tam olarak ortaya koymak; böylece mukayeseli ilmî çalışmalarını kolaylaştırmak; diğeri ise okuyanların söz konusu vecizeler üzerinde düşünmelerini ve onlardan faydalanmalarını sağlamaktır.

Bu tür yayınlarımızla hedeflediğimiz başka bir husus, Arapça ve Farsçaya iyi derecede vâkıf ilim insanlarımızı Hz. Ali'ye nisbet edilen hitabe, hutbe, mektup, nasihat, şiir ve vecizelerin anılan dillerin tarihinde asırlar boyunca kimler tarafından derlendiği, tercüme ve şerh edildiği konusunda araştırma yapmaya özendirme. Bu konuda yapılabilecek ilmî araştırmalardan biri de bahis konusu güzel sözlerin *Kur'an* ayetleri, Hz. Peygamber'in hadisleri, Arap meselleri ve Türk atasözleri ile mukayese edilmesidir. Denebilir ki *Nesrû'l-leâlî* adı altında toplanan bilgece sözlerin yadırganabilecek birkaçı ayrı tutulursa, hemen hemen tamamına yakın büyük kısmının *Kur'an* ayetlerine, Hz. Peygamber'in hadislerine ve Hz. Ali'nin tarihî şahsiyetine uygun oluşu, asırlar boyunca Müslüman âlim, şair ve yazarlar tarafından hürmet ve rağbet

görmesini sağlamıştır. Burada tanıtılıp tam metni verilen tercüme de bahis konusu derlemenin mütercimi bilinmeyen mensur çevirilerinden biridir.

### METNİN ÇEVİRİMYAZISI

Mütercimi bilinmeyen bu *Nesrü'l-leâlî* tercümesini okuyucuların mütalâasına arz ederken, her vecizeye birer sıra numarası tarafımızdan verilmiş; Arapça vecizelerin aslı harfleriyle yazılması; tercümelerinin ise çeviri yazı usulüyle Latin harflerine aktarılması tercih edilmiş; yazmanın aslında bulunmayan noktalama işaretlerinin kullanılması da gerekli görülmüştür. Az da olsa bazı Türkçe kelimelerin okunuşundaki tereddütler (?) işaretiyle belirtilmiş; birtakım tercümelerdeki noksanlar ise [ ] işareti içinde tamamlanmaya çalışılmıştır. Metnin Osmanlı Türkçesini bilmeyen okuyucular tarafından da anlaşılabilmesini sağlamak için, günümüz Türkçesine aktarılması lüzumlu bulunmuştur.

(vr. 1b)

نثر اللآلى لعلى العالى

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على خير خلقه محمد وآله وصحبه اجمعين

[Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla (başlarım). Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir. Dua ve selâm, Allah'ın yarattıklarının en iyisi olan Hz. Muhammed, onun ailesi ve bütün arkadaşlarının üzerine olsun!]

### (2a) Harfü'l-elif

ايمن المرء يعرف بأيمانه [1]

îmāni mü'miniñ bilinür 'ahdinden. (Kenarda: Eger 'ahdine vefa ederse bil ki mü'mindir.)

[Müminin imanı, verdiği sözden (yeminlerinden) bilinir. Eger sözünde durursa, bil ki, mümindir.]

أخوك واساك فى الشدة [2]

Karadaşın seniñ ol ki, ihsân ede saña hâl-i şiddetiñde.

[Kardeşin, sana zorluk hâlinde yardım eden kişidir.]

اظهار الغنى من الشكر [3]

Âşikâre etmek gınâyı Allâh Te'âlâya şükr etmektür.

[Zenginliği göstermek, Yüce Allah'a şükretmektir.]

أدب المرء خير من ذهبه [4]

Edebi kişinüñ hayırlıdır altundan.

[Kişinin edebi altından hayırlıdır.] (2b)

اداء الدين من الدين [5]

Ödemek borcu dîndendür.

[Borcu ödemek dindendir.]

ادب عيالك تنفعهم [6]

Te'dīb eyle 'ayālîni, nef' edesin anlara.

[Çoluk-çocuğunu terbiye et; onlara fayda verirsin.]

[7] اخوك من واساك في النَّسب لا من واساك في النَّسب

Kardeşin ol ki, ihsân ede sağa neşebde; degüldür ol ki, berâber ola nesebde.

[Kardeşin, sana mal-mülkte iyilik edendir; seninle soyda beraber olan değıldir.]

[8] أحسن إلى المسيء تسدّه

Eylik eyle kötüye, çapayasın kötülüğü.

[Kötüye iyilik et; böylece onun kötülüğüne engel olursun.]

[9] إخوان هذا الزّمان جواسيس العيوب

Kardeşları (3a) bu zamānu, cāsūsıdır âdemü 'ayblarını.

[Bu zamanın kardeşleri (dostları), insanın kusurunu gizlice araştırmacıdır.]

[10] استراحة النفس في اليأس

Rāhatı nefsiye ye'sdedür.

[Nefsin rahatı ümitsizlikte (beklentisiz olmaktadır).]

[11] اخفاء الشّدائد من المرؤة

Şaklamak işin güci[ni] mürüvvedendür.

[İşin zor olanını (Sıkıntı ve kederleri) gizlemek erdemdir.]

### Ḥarfü'l-bā'

[12] بزّ الوالدين سلف

İhsân eylemek vālideyne geçmiş borcuundur.

[Anne-babaya iyilik etmek, geçmiş borcundur.]

[13] بشّر نفسك بالطّفّر بعد الصّبّر

Sen müjdele (3b) nefsiye ḥalāş ile, şabrdan şonra.

[Sabırdan sonra kendini kurtuluşla müjdele!]

[14] بركة المل في اداء الزّكوة

Berekātı mālū edā' eylemede zekātını.

[Malın bereketleri, zekātını ödemektedir.]

[15] بع الدّنيا بالآخرة تريح

Şat dünyâyı āhirete, fā'ide edersin.

[Dünyayı ahirete sat; kâr edersin.]

[16] بكاء المرء من خشية الله قرّة العين

Ağlaması kişinün çorqusındandır Allāh Te'ālānu.

[İnsanın (günahlarından dolayı) ağlaması, Yüce Allah korkusundandır.<sup>6</sup>]

[17] باكر تسعد

Seher ile çalk, sa'id olursun.

[Sabahleyin erken kalk; mutlu olursun.] (4a)

<sup>6</sup> Bu cümle, üstündeki Arapça vecizenin manasını doğru olarak ifade etmiyor. Anılan vecizenin "Kişinin Allah korkusundan ağlaması göz nurudur" manasında çevrilmesi gerekirdi.

[18] بطن المرء عدوه

Çarnı kişinüñ düşmānidur.

[Karnı kişinin düşmanıdır.]

[19] بكرة السبت و الخميس بركة

Şabāhla ‘ibādet Cum‘a ertesi günü yāhūd Pençşenbih günü berekātudur.

[Cumartesi günü yahut Perşembe günü sabahları ibadet, berekettir.]<sup>7</sup>

[20] بركة العمر حسن العمل

Berekātı ‘ömrüñ eyü ‘ameli iledür.

[Ömrün bereketleri iyi ameli iledir.]

[21] بلاء الإنسان من اللسان

Belâsı insānuñ dilindendür.

[İnsanın belâsı dilindendir.]

[22] برك لا تبطله بالمنة

İhsānuñı bâtıl kılma minnet ile.

[İyiliğini başa kakmakla boşa çıkarma!]

[23] بشاشة الوجه عطية ثانية

Gülec olması yüzüñ (4b) ikinci ‘açıyyedür Allāh Te‘ālādan.

[Yüzün güleç olması, Yüce Allah’tan ikinci bağıştır.]

### Ḥarfü’t-tā’

[24] توكل على الله يكفيك

Allāh Te‘ālāya tevekkül eyle; saña kāfīdür.

[Yüce Allah’a tevekkül et; sana yeter.]

[25] تأخير الاسائة من الاقبال

Kötülüğü te’ḥīr eylemek iḳbāldendür.

[Kötülüğü ertelemek, bahtiyarlıktandır.]

[26] تدارك في آخر العمر ما فاتك في أوله

Sen tedārik eyle āḥir ‘ömrüñde, geçmişleri ‘ömrüñ evvelinde.

[Ömrünün başında geçmiş(ibadet veya iyilik)leri ömrünün sonunda ele geçir!]

[27] تكاسل المرء في الصلوة من ضعف الايمان

Tekāsül eylemesi kişinüñ (5a) namazında, za‘īf olmasındandır imānınuñ.

[İnsanın namazında tembellik etmesi, imanının zayıf olmasındandır.]

[28] تفأل بالخير تنله

Fāl eyle ḥayr ile, aña nā’il olursun. [(İşleri) hayra yor; ona erişirsin.]

[29] تأكيد المودة في الحرمة

Çuvvetli olması maḥabbetüñ ta‘zīmedür.

[Sevginin kuvvetli olması, saygı göstermektedir.]

[30] تقرب الى الله بعداوة نفسك

<sup>7</sup> Bu tercümenin, “Cumartesi ve Perşembe sabahları (işe başlamak) mübarektir.” şeklinde olması gerekirdi.

Ķurb eyle Allāh'a ‘ adāvet eylemek ile nefsiñe.

[Nefsine düşmanlık etmekle Allah'a yaklaş!]

[31] ته على التاهى حتى يترك نييه

Buğz eyle bāgiẓa tā ki terk éde buğzunu. (5b)

[Kin güdene sen de kin güti ki düşmanlığını bıraksın.<sup>8</sup>]

[32] تغافل عن المكروه توقّر

Ba‘ id ol mekrūhdan, tevķir olunursun.

[Dince hoş görülmeyen şeylerden uzak dur; saygı görür, ağırlanırsın.]

[33] تراحم الايدى على الطعام بركة

Çok olması ellerün Ķā‘ am üzerinde berekâtdur.

[Yemek üzerinde ellerin çok olması bereketlerdir.]

[34] تطرف يترك الذنوب

Sen bir taraf [tut] günāhlarıñ terk ile.

[Günahlarını bırakmakla bir tarafa çekil!]

[35] تواضع المرء يكرمه

Kişinün tevāzu‘ı kendüyi mükerrem kıılır.

[İnsanın tevazuu, kendisini hürmete eriştirir.]

#### Ķarfü’s-şā’

[36] ثلاث مهلكات بخل و هوى و عجب

Üç şey’ mühlikdür: (6a) Birisi buhl, birisi hevā, birisi ‘ucb...

[Üç şey helāk edicidir: Biri cimrilik, biri nefsin arzusu(na uymak), birisi kendini beğenmişlik...]

[37] ثلث الإيمان حياء و ثلثة صبر و ثلثة جود

İmānuñ şülüşü hayā’dur ve bir şülüşü daħi şabrdur ve bir şülüşü şehādur.

[İmanın üçte biri hayā, üçte biri sabır, üçte biri cömertliktir.]

[38] ثلثة الذين موت العلماء

Dinün gedigidür ‘ ulemānuñ ölmesi.

[Âlimlerin ölmesi dinin gediğidir.]

[39] ثلثة الحرص لا يسدها الأ التراب

Gedigi hırşuñ kendüyi kıapamaz illā türāb. (6b)

[Hırs gediğini ancak toprak kapatır...]

[40] ثوب السلامة لا يبلى

Sevb-i selāmet aslā eskimez.

[Selāmet (Sağlık, esenlik) elbisesi asla eskimez.]

[41] ثن احسانك بالاعتذار

Sen şenā’ eyle ihsānuñı i‘tizār etmekle.<sup>9</sup>

[Sen iyiliğini özür beyan ederek öv!]

<sup>8</sup> Arapça vecizedeki “tih” kelimesi tekebbür, büyükmek, “tāhi” ise kibirli, mütekebbir manasına gelir. Bundan dolayı söz konusu cümlemin “Kibirliye kibrini bırakıncaya kadar kibirli (izzetli davran)!” manasında çevrilmesi gerekirdi.

<sup>9</sup> Arapça sözün başındaki kelimenin “senā eyle” şeklinde değil, “ikiye katla, iki kat et” manasında çevrilmesi gerekirdi.



[42] ثبات الملك بالعدل

Dâ'im olması mülküh 'adl iledür.

[Hakimiyetin devamlılığı adaletledir.]

[43] ثواب الآخرة خير من نعيم الدنيا

Şevâb-ı âhîretüh hayrludur dünyâ ni' metlerinden.

[Ahiret sevabı, dünya nimetlerinden hayırlıdır.]

[44] ثبات النفس بالغذاء و ثبات الرّوح بالغناء

Dâ'im olması nefsiñ ğıdâ' iledür (7a) ve şebâtı rûhuh devlet ü ğınâ' iledür.

[Nefsin (bedenin) devamı gıda ile, ruhun sebatı ise devlet (nimet) ve zenginlik (tok gözlülük) iledir.]

[45] ثناء الرّجل على معطيه مستزيد

Kişinüh mün' imini ögmesi in'âmını ziyâde eder.

[İnsanın kendisine iyilik edeni övmesi onun bağışını artırır.]

### Ḥarfü'l-cîm

[46] جد بما تجد

Sen ihsân eyle bulduğı[nı].

[Bulduğunu başla! (Elinde olanla cömertlik et!)]

[47] جهد المقلّ كثير

Güci yetdigi fakîrüh nesne çokdur.

[Fakirin gücünün yettiği şey (iyilik) çoktur.]

[48] جمال المرء في اللحم

Kişinüh cemâl[i] hilm şıfatıyledür.

[İnsanın güzelliği hilm (huy yumuşaklığı) sıfatıyladır.]

[49] جمال الخلق ابهى من جمال الخلق

Kişinüh hulqınuh güzel olması, şüreti güzel olmadan eyüdü. (7b)

[İnsanın huyunun güzel olması, yüzünün güzel olmasından iyidir.]

[50] جليس السوء شيطان

Kötü muşâhib şeytândur.

[Kötü arkadaş şeytandır.]

[51] جولة الباطل ساعة و جولة الحقّ الى الساعة

Cevelâni bātılüh bir sâ' atdür; cevelâni haqquh kıyâmete dekdür.

[Batılın (boş ve asılsızın) gezmesi bir saattir; hakkın (doğrunun, gerçeğin) dolaşımı ise Kıyamete kadar...]

[52] جدّد السفر اذا مسك الضرر

Yeñile seferi, saña kötülük işâbet eylese.

[Sana zarar dokunduğunda yolculuğu yenile!]

[53] جودة الكلام في الاختصار

Kelâmuñ maqbûl olması, ihtişârındadır. (8a)

[Sözün makbul olması, kısa tutulmasındadır.]

[54] جليس الخير غنيمة

Hayrlı muşāhib ğanīmetdür.

[İyi arkadaş ganimettir.]

[55] جالس الفقراء تزدد شكراً

Otur fuqarā' ile, artar şükrüñ.

[Fakirlerle otur; şükrün artar.]

[56] جلّ من لا يموت

‘Azīm diri ölmez.

[Yüce Hayat Sahibi (Allah) ölmez.]

**Ḥarfü'l-ḥā'**

[57] حلم المرء عونه

Kişinüñ ḥilmi kendüye mu'ındır.

[İnsanın hilmi (huy yumuşaklığı) kendisine yardımcıdır.]

[58] حلّى الرجال الادب و حلّى النساء الذهب

Ricālün bezegi edebdür, bezegi nisānuñ altundur. (8b)

[Erkeklerin zineti edep; kadınların süsü ise altındır.]

[59] حياء المرء ستره

Kişinüñ ḥayāsı kendüyi setr eder.

[İnsanın hayāsı kendisini örter.]

[60] حموضات الطعام خير من حموضات الكلام

Ekşi ta'ām tatlıdur, ekşi kelāmdan.

[Ekşi yemek, ekşi sözden tatlıdır.]

[61] حرقه الأولاد محرقة الأكباد

Evlād acısı ciğerler yaqıcıdur.

[Evlāt acısı ciğerler yakıcıdır.]

[62] حسن الخلق غنيمة

Güzel ḥūy ğanīmetdür.

[Güzel huy ganimettir.]

[63] حدّة المرء تهلكه

Āteşī ṭabī'at (9a) olmağ insān[ı] helāk eder.

[Öfkeli olmak insanı mahveder.]

[64] حرم الوفاء على من لا اصل له

Ḥarām gibidür vefā' aşl olmayan kimse üzerine.

[Mayası bozuk kimseye vefa haram gibidir.]

[65] حرفة المرء كنز

Şan'atı kişinüñ definesidür.

[Sanatı insanın hazinesidir.]

[66] حسن الادب يستر قبح النسب

Güzel edeb, setr eder kötülüğü nesebünđe.

[Güzel terbiye, soyundaki çirkinliği örter.]

**Ḥarfü'l-ḥā'**

[67] خف الله تأمن غيره

Ḳorḳ Allāh'dan, (9b) emīn olursun ğayrdan.

[Allah'tan kork; başkasından emin olursun.]

[68] خالف نفسك تسرح

Nefsüñe muḥālefet eyle; rāḥat olursun.

[Nefsine muhalefet et; rahat olursun.]

[69] خير لاصحاب من يدلك على الخير

Aşḥabuñ ḥayrlısı, seni delālet eden ḥayr üzerine.

[Arkadaşların hayırlısı, sana iyilik yolunu gösterendir.]

[70] خابت صفقة من باع الدين بالدنيا

Ḥā'ib oldı dūnyā[yı] āḥirete şatan.<sup>10</sup>

[Dini, dünyaya satan, alış-verişinde zarara uğramıştır.]

[71] خليل المرء دليل عقله

Kişinüñ dōstı 'aqlıdır. (10a)

[İnsanın dostu aklıdır.<sup>11</sup>]

[72] خوف الله يجلى القلب

Allāh'ın ḳorḳusu, ḳalbe zıyā verir.

[Allah korkusu kalbe ışık verir. (kalbi parlatır).]

[73] خلو القلب خير من ملاء الكيس

Ḳalbün ḥālī olması, ḥayrlıdır kīsenün ḫolu olmasından.

[Kalbin (kötü huy ve duygulardan) boş olması, kesenin dolu olmasından hayırlıdır.]

[74] خلوص الوء من حسن العهد

Maḥabbet ḥālīş olması, ḥüsn-i 'ahdindendir.

[Sevgi ve dostluğun halis olması, ahd (verilen sözün) güzelliğindedir.]

[75] خير النساء الودود الولود

Ḥayrlısı 'avretlerün maḥabbetli ve doğuran olandır. (10b)

[Kadınların hayırlısı (eşine karşı) sevgili ve doğurucu olandır.]

[76] خير المال ما انفق في سبيل الله تعالى

Mālün ḥayrlısı Allāh yolunda infāḳ olanıdır.

[Malın hayırlısı, Allah yolunda nafaka olarak verilenidir.]

**Ḥarfü'd-dāl**

[77] دواء القلب الرضاء بالقضاء

Devāsı ḳalbün rızā' iledür ḳazāya.

[Kalbin devası, kaderin hükmüne rıza iledir.]

[78] داء النفس في الحرص

Zaḥmeti nefsiñ ḥırşdadur.

<sup>10</sup> Bu vecize, "Dini dünyaya satan, zararlı bir alış-veriş etmiştir." manasında çevrilmeliydi.

<sup>11</sup> Arapça vecizenin altına yazılan tercümede "delil" kelimesinin karşılığı ihmal edilmiştir. Bu sözün, "Kişinin dostu, aklına delâlet eder" veya "... aklını(n) derecesini" gösterir" manasında çevrilmesi uygun olurdu.

[Nefsin zahmeti hırsıdır.]

[79] دليل عقل المرء قوله و دليل اصله فعله

Kişinün 'aqlına delil kavlidür; kişinün delil (11a) aşlına fi' l[i]dür.

[Kişinin aklını gösteren şey sözü, aslına delâlet eden fiilidir.]

[80] دوام السرور برؤية الاخوان

Dâ'im olması süruruş, dōstları görmek iledür.

[Sevincin devamlı oluşu, dostları görmektir.]

[81] دولة الأردال آفة الرجال

Devlet-i erâzilün âfet-i ricâl[dür].

[Alçakların devleti (mal ve itibar sahibi olması), insanların felâketidir.]

[82] دولة الملوك في العدل

Pâdişâhların devleti 'adldedür.

[Hükümdarların devleti (dünyevi ve uhrevi başarısı) adalettedir.]

[83] دار من جفاك تخجيباً

Sen müdârâ eyle saña cefâ edene taḥcilen. (11b)

[Sana eziyet edeni utandırmak için ona dostça davran!]

[84] دم على كظم الغيظ تحمد عواقبك

Sen dâ'im ol gâzabuñ yutmağ üzerine, medḥ olunursun 'âķıbetünġde.

[Öfkeni tutmaya devam et; sonunda övülürsün.]

[85] دينار الشحیح حجر

Altını baḥîlün taşdur.

[Cimrinin altını taştır.]

[86] دين الرجل حديثه

Kişinün borcu kelâmdur.

[(Verdiği) söz, insanın borcudur.]

### Ḥarfü'z-zāl

[87] ذم الشح من الاشتغال به

Zemm eylemek baḥîlligi (?), aña iştiğâl eylemedür.

[Cimriliği yermek, onunla uğraşmaktır.]

[88] ذر الطاغى فى طغيانه

Sen terk eyle ṭāğiyi, (12a) ṭuğyânı üzre!

[Bırak sapığı azgınlığında!]

[89] ذنب واحد كثير و الف طاعة قليل

Bir günâh çokdur; biñ ṭâ' at azdur.

[Bir günah çok, bin ibadet azdır.]

[90] ذواقه السلاطين محرقة الشفتين

Ögmek selâṭini, iḥrâķ eder dudakları.

[Sultanları övmek, dudakları yakar.]

[91] ذكر الأولياء ينزل الرحمة

Evliyâ' anmañ rahmet inzâl eder.  
 [Velileri anmañ rahmeti indirir.]  
 [92] ذلّ المرء في الطّمع  
 Kişinün tama' ı zelil eder. (12b)  
 [İnsanın açgözlülüğü onu alçaltır.]  
 [93] ذليل الفقر عزيز عند الله  
 Zelil eylemesi faķirün 'azizdür 'inda'llāh.  
 [Fakirin horluğu, Allah katında değerlidir.]  
 [94] ذلّافة اللسان رأس المال  
 Tatlı dil mālün re'sidür.  
 [Tatlı dil, (sahibi için) sermayedir.]  
 [95] ذكر الموت جلاء القلوب  
 Zikr eylemek mevti, ziyā' vèrür ķulūba.  
 [Ölümü hatırlamak, kalpleri parlatır.]  
 [96] ذكر الشباب حسرة  
 Zikr eylemek şebābeti ḥasretdür.  
 [(İhtiyatlıkta) gençliği anmak hasrete sebeptir.]

#### Ḥarfü'r-rā'

[97] رؤية الحبيب جلاء العين  
 Dōstları görmek (13a) gözün ziyāsıdır.  
 [Dostları görmek gözün ışığıdır.]  
 [98] راع أباك يراع أبناك  
 Ri' āyet eyle babaña, oğluña ri' āyet edeler.  
 [Babana gözet, say ki, senin oğlunu gözetsinler.<sup>12</sup>]  
 [99] رفاهية العيش في الأمن  
 Refāhiyetü'l-'ayşun da emneddür.  
 [Yaşayış rahatlığı güvendedir.]  
 [100] رتبة العلم أعلى الرتب  
 Mertebesi 'ilmün a'lādur mertebesi.  
 [İlmin derecesi, en üstün derecedir.]  
 [101] رزقك يطلبك فاسترح  
 Senün rızķun seni taleb eder, sen müsterih ol.  
 [Rızķın seni ister; gönlü rahat (kaygısız) ol!]  
 [102] رسول الموت الولادة  
 Ādemi (?) mevtün, (13b) anadan doğmaķ.  
 [Ölümün elçisi doğumdur.]

<sup>12</sup> Arapça vecizenin şu manada çevrilmesi gerekirdi: "Babana saygı göster ki, oğlun da sana saygı gösterebilir."

رب شهوة ساعة تورث حزناً طويلاً [103]

Çokdur şehvet-i sā' atin irāş eylemesi hüzn-i<sup>13</sup> tavīli.

[Nice bir saatlik şehvet, uzun (zaman) hüzn verir.]

رحم الله امرأ تكلم او سكت فسلم [104]

Raḥmet eylesün Allāh şol ādeme ya tekellüm yāḥūd sükūt ede.

[Allah, konuşan veya susan adama rahmet eylesin.<sup>14</sup>]

رعونات النفس صعيها [105]

[Nefsin ağır davranışı, kendisine zorluk verir.]

راع الحق عند غلبات النفس [106]

Ḥaḫḫa ri' āyet eyle, ğalebe eyledükde nefis. (14a)

[Nefis baskın çıktığında hakkı (doğruyu, gerçeği, Hakk'ın sözüne uygun olanı) gözet!]

رفيق المرء دليل عقله [107]

Kişinüñ refiḫı ' aqlına delīldür.

[İnsanın arkadaşı aklını(n derece veya mahiyetini) gösterir.]

### Ḥarf'z-zā'

زن الرجال بموازينهم [108]

Ṭart ricāli mīzānla.

[Adamları (kendilerine mahsus) teraziyle tart!]

زحمة الصالحين رحمة [109]

Zaḫmeti şālihlerün ḫaḫmetdür.

[Salihlerin zahmeti rahmettir.]

زلة الغافل كثير [110]

Zellesi ğāfilün çokdur.

[Gafilin sürçmesi çoktur.]

زاير السلطان كزاير الاسد [111]

Ziyāret eylemek sulṭānı, arslan ziyāret eylemek gibidür.

[Sultanı ziyaret etmek, aslanı ziyaret etmek gibidir.]

زهد العامى مضلة [112]

[Cāhilün zühdi] (14b) kendüyi azdırcıdır.

[Cahilin zühdü, kendisinin yolunu şaşırtır (sapkınlığa düşmesine sebep olur).]

زوال العلم اهون من موت العلماء [113]

Zā'il olması 'ilmün ehvendür, ölmesinden 'ulemānuñ.

[İlmin kaybolması, âlimlerin ölmesinden daha hafiftir.]

زر المرء على قدر اكرامه [114]

Sen ziyāret eyle kişiyi ikrām eylediği kadar!

<sup>13</sup> Metinde "hüznü" şeklinde yazılmıştır.

<sup>14</sup> Bu cümle, Arapça vecizenin manasını ifade etmiyor. Anılan sözün -bize göre- şu manada tercüme edilmesi lazım gelirdi: "Konuştuğunda veya sustuğunda hatadan uzak olan kimseye Allah rahmet etsin!"



[Kişiyi ikram ettiği kadar ziyaret et!]  
 [115] زيارت الحبيب اطراء المحبّة  
 Ziyâret eylemek dōstı, yeñilemekdür maḥabbeti.  
 [Dostu ziyaret etmek, muhabbeti yenilemektir.]  
 [116] زوايا الدّنيا مشحونة بالرزايا  
 Köşeleri dünyānuñ ʔoludur rezāyā ile... (15a)  
 [Dünyanın köşeleri belâlarla doludur...]  
 [117] زيارة الضّعفاء من التّواضع  
 Ziyâret eylemek zu‘ afāyı, tevāzu‘ dandur.  
 [Zayıfları ziyaret etmek tevazudandır.]  
 [118] زينة الباطن خير من زينة الظّاهر  
 Zînet[i] içün ḥayrludur, zînetinden ʔaşuñ.  
 [İçin zineti, dışın zinetinden hayırlıdır.]

#### Ḥarfü's-sîn

[119] <sup>15</sup> سوء الظّنّ من الجرم  
 Kötü şanı cürmdendür.  
 [Kötü zan, suçtandır.]  
 [120] سرورك بالدّنيا غرور  
 Sevinmeñ dünyāya gürürdur.  
 [Dünyaya (dünya nimetlerine) sevinmen aldanıştır.]  
 [121] سوء الخلق وحشة لاخلاص فيها  
 Kötü ḥulq, (15a) bir vaḥşetdür ki ḥalâş olunmaz.  
 [Kötü huy, kurtuluşu olmayan bir hastalıktır.]  
 [122] سيرة المرء تنبئ عن سريره  
 Kişinün sîreti ḥaber vērür gizlüsinden.  
 [İnsanın hâl ve gidişi, gizlisinden haber verir.]  
 [123] سلامة الانسان في حبس اللسان  
 Selâmeti insānuñ, lisānı ḥabs étmededür.  
 [İnsanın selâmeti dilini tutmaktadır.]  
 [124] سادة الامة الفقهاء  
 Ulusu nāsuñ fuḫahā'dur.  
 [Halkın büyüğü din âlimleridir.]  
 [125] سكرة الاحباء سوء الخلق  
 Sekreti eḥibbānuñ, kötü ḥulq dandur. (16a)  
 [Dostların sarhoşluğu kötü huydandır.]  
 [126] سلاح الضّعفاء الشكايه  
 Âleti zu‘ afānuñ şekvâdur.

<sup>15</sup> Bu cümlelerin son kelimesi, *Nesrû'l-leâlî* tercüme ve şerhlerinin çoğunda حزم (hazm) şeklinde yazılmış; karşılıklar da ona göre verilmiştir.

[Zayıfların aleti şikâyetdir.]

[127] سمّ المرء في التّواضع

Büyümesi kişinin tevâzu‘ dadur.

[Kişinin yüksekliği tevazudadır.]

### Ḥarfü’ş-şîn

[128] شين العلم الصّلف

Şeyn (?) vëren ‘ ilme, atup şorağ (?) olmadur.

[İlme (İlim sahiplerine) kusur veren, övünmedir.]

[129] شرّ لامور اقربها من الشرّ

Şerli emr, şerre yakın olandır.

[Kötü iş, kötülüğe yakın olandır.]

[130] شتموا في طلب الجنة

İkdām eyleş cennet talebinde!

[Cennet isteğinde gereği gibi çalışın!]

[131] شحّ الغنيّ عقوبة

Buḥl eylemesi ğanīnün ‘ uqūbetdür. (16b)

[Zenginim cimrilik etmesi, ceza ve eziyettir.]

[132] شمّة من المعرفة خير من كثير العمل

Bir koçucuğ ma‘ rifetden, ḥayrludur çoğ ‘ amelden.

[Marifetten az bir şey, çok amelden daha hayırlıdır.]

[133] شيبك ناعيك

Ḳocalıq [Ḳara ḥaberin verir.]

[Yaşlılık, kara haberini verir...]

[134] شفاء الجنان قراءة القران

Şifāsı ḳalbün, oḳumaḳdur Ḳur’ān’ı.

[Kalbin şifası Kur’an okumaktır.]

[135] شحيح غنيّ افقر من فقير سخيّ

Buḥl ile ğanī ziyāde faḳirdür faḳir cömerdden.

[Cimri zengin, fakir cömertten daha fazla fakirdir.]

[136] شرط الألفة ترك كلفة

Dōstluğ şartı terk (17a) eylemekdür meşaqḳati.

[Dostluğun şartı, zahmet(veren yapmacık hâller)i bırakmaktır.]

[137] شرّ الناس من يتقيه الناس

Kötüsü nāsuḡ, ḥalḳuḡ kendiden ḳorḳanıdır.

[İnsanların kötüsü, halkın kendisinden korktuğu kimsedir.]

### Ḥarfü’ş-şād

[138] صدق المرء نجاته

Doğrusu ... (?) necātladır.

[Kişinin doğruluğu kurtuluşudur.]

[139] صِحَّةُ الْبَدَنِ فِي الصَّوْمِ

Şağ olması bedenün orucdadur.

[Beden sağlığı oruç tutmaktır.]

[140] صَبْرَكَ يَوْرَثُ الظُّفْرَ

Şabr eylemek ħalâşdur.

[Sabretmek (keder ve sıkıntıdan) kurtuluştur. (Zafere vesile olur).]

[141] صَلَاةُ اللَّيْلِ بِهَاءِ النَّهَارِ

Namâz kılmak gecede (17b) ħüsn vërür gündüze.

[Geceleyin (teheccüd gibi nafîle) namaz kılmak, gündüz güzellik verir.]

[142] صَلَاحُ الْبَدَنِ فِي السَّكْوَتِ

Şalâhı bedenün süküt eylemededir.

[Bedenin düzelip iyileşmesi susmaktadır.]

[143] صَلَاحُ الْإِنْسَانِ فِي حِفْظِ اللِّسَانِ

Şalâhı insânun lisânını ħıfz eylemededir.

[İnsanın iyiliği, rahatlığı dilini (yalan, gıybet, alay gibi kötü sözlerden) korumaktadır.]

[144] صَاحِبُ الْأَخْيَارِ تَأْمَنُ مِنَ الْأَشْرَارِ

Muşâhabet eyle aĥyâr ile, emîn olursun nâsun kötüsünden.

[İyilerle arkadaşlık et; halkın kötüsünden emin olursun.]

[145] صَمَتِ الْجَاهِلِ سَتْرَهُ

Sükütü câhilün sâtiridür.

[Cahilin susması, (bilgisizliğini örten) perdesidir.]

[146] صَلِّ الْإِرْحَامَ يَكْثُرُ حَشْمُكَ

Şıla eyle (18a) ħışmları, çok olur döstun (?) ve etbâ' un.

[Ana, baba ve yakınları ziyaret et; dost ve tâbilerin çoğalır.]

[147] صَلَاحُ الدِّينِ فِي الْوَرَعِ وَفَسَادِهِ فِي الطَّمَعِ

Şalâhı dînün, Allâh'dan ħavfdadır, fesâdı tama' dadur.

[Dindarlığın düzelip iyileşmesi, Allah'tan korkmakta; bozulması açgözlülüktedir.]

### Ĥarfü'd-dâd

[148] ضَلَّ سَعَى مَنْ رَجَا غَيْرَ اللَّهِ تَعَالَى

Azdı şol kimsenün sa'yi ki Allâh'dan ħayriden şey' uma.

[Allah'tan başkasından bir şey umanın emeği boşa gider.]

[149] ضَمَّنَ اللَّهُ رِزْقَ كُلِّ أَحَدٍ

Allâh Te'âlâ kefil oldı herkesün rızkına. (18b)

[Yüce Allah herkesin rızkına kefildir.]

[150] ضَرَبَ الْحَبِيبِ أَوْجَعَ

Dögmeklik döstü vecce'ı ziyâdedür.

[Dostun darbesi daha fazla acı verir.]

[151] ضِيَاءُ الْقَلْبِ فِي أَكْلِ الْحَلَالِ

Nûrî ƙalbün ħelâl yemededir.

[Kalbin nuru (aydınlığı), helâl yemededir.]

[152] ضرب اللسان اشدّ من طعن السنان

Lisānuñ ɗarбі, ziyādedür mızraƙ yarasından.

[Dilin vuruşu, mızrak yarasından daha fazla(acıtıcı)dır.]

[153] ضلّ من ركن الى الاشرار

Azdı ƙayanana kötülere.

[Kötülere dayanan yolunu şaşırması; sapkınlığa düşmüştür.]

[154] ضلّ من باع الدّين بالدّنيا

[Az]dı şatan dīni (19a) dünyāya.

[Dini dünyaya satan, sapkınlığa düşmüştür.]

[155] ضيق القلب اشدّ من ضيق اليد

Ʀar olması ƙalbün ziyādedür el ƙarlığından.

[Kalp darlığı, el darlığından daha çetindir.]

[156] ضاق صدر من ضاق يده

Ʀar oldu göğsi eli ƙar olanuñ.

[Eli dar olanın göğsü (kalbi) dar olur.]

[157] ضاقت الدّنيا من المتباعدین

Ʀar oldu dünyā mütebāğizine.

[Birbirine kin güden, düşmanlık edenlere dünya dar olur.]

### Ħarfü'ṭ-ṭā'

[158] طوبى لمن رزق بالعافية

Güzel oldu 'āfiyet rızƙ verilene. (19b)

[Ne mutlu rızık afiyeti verilene! (Ne mutlu afiyet rızıkı verilene)]

[159] طول العمر مع الطّاعة<sup>16</sup>

Uzun 'ömr ṭā' atledür.

[Uzun ömür (Allah'a) itaat, ibadetledir.]

[160] طاب وقت من وثق بالله

Güzel oldu vaḫti Allāh te'ālāya tevekkül edenüñ.

[Allah'a tevekkül edenin vakti ne güzeldir!]

[161] طال عمر من قصر تعبہ

Uzun oldu 'ömrü şu kişinüñ ki zaḫmeti az oldu.

[Zahmeti az olan kimsenin ömrü uzun olur.]

<sup>16</sup> Bu cümle, *Nesrū'l-leâli*'nin diğeri tercüme ve şerhlerinde من خلع الانبياء طول العمر مع الطّاعة şeklinde olup "Allah'a itaat(ibadet)le ömür uzunluğu, peygamberlerin elbisesindedir" manasında çevrilmiştir. Hil'atin padişah tarafından takdir edilen kişilere giydirilen süslü elbise manasına geldiği hatırlanırsa, uzun ömrün peygamberler gibi sevgili kulları için Allah'ın lütfu olduğunun ima edildiği söylenebilir. Söz konusu Arapça güzel söz, burada noksan yazılmış ve eksik çevrilmiştir. Cümleyi, "Allah'a itaat ve ibadetle geçen ömür, kısa olsa da ebedi bir nimet ve saadeti netice vereceğinden uzundur" manasında anlamak da mümkündür.

[162] طلب الادب اولی من طلب الذهب

Ṭaleb eylemek edebi ḥayrludur ṭaleb eylemek altunı.

[Edebi istemek, altın talep etmekten hayırlıdır.]

[163] طر مع الاشكال

Uç eşkāl ile. (20a)

[Benzer olanlarla uç! (Emsâl ve akranınla yürü, gez!)]

[164] طال حزن من قصر رجاءه

Uzun oldu ḥüzni, recāsı qaşır olanuḡ.

[Ümidi kısa olanın üzüntüsü uzun olur...]

[165] طاعة العدو هلاك

İṭā'at eylemek düşmāna helākdür.

[Düşmana itaat etmek, kötü bir şekilde ölmek, yok olmaktır.]

[166] طاعة الله غنيمه

Ṭā'atu'llāh ḡanīmetdür.

[Allah'a itaat ganimettir.]

[167] طوبى لمن لا أهل له

Güzel oldu ehl[i] olmayan.

[Ehli olmayana ne mutlu!]

#### Ḥarfü'z-zā'

[168] ظلم المرء بصرعه

Ḍulm eylemek maraž-ı şar' adur.<sup>17</sup>

[Zulmetmek sara hastalığıdır.]

[169] ظلم الملوك أولى من دلال الرعية

Cevr-i (20b) pādişāhların evlādur dilālinden re'āyānuḡ.<sup>18</sup>

[Padişahların zulmü halkın nazından daha iyidir.]

[170] ظلامه المظلوم لا تضيع

Ḍalāmeti maḏlūmuḡ ḏāyi' olmaz.

[Mazlumun hakkı kaybolmaz.]

[171] ظلم الظالم يقوده الى الهلاك

Ḍulm[i] ḏālimüḡ, yeder kendüyi helāke.

[Zalimin zulmü, kendisini helāke çeker.]

[172] ظمأ المال اشد من ظمأ الماء

Duyurması (?) mālüḡ eşeddür duyurmasından (?) şunuḡ.<sup>19</sup>

<sup>17</sup> Bu tercüme hatalıdır. Anılan Arapça vecize, “Kişinin zulmü, kendisini yıkıp yere çalar” manasında çevrilmeliydi.

<sup>18</sup> Bu tercümenin, Arapça cümledeki دلال kelimesinden ileri geldiği anlaşılıyor. *Nesrü'l-leâlî*'nin bazı tercümelerinde, anılan kelime دلال şeklinde yazılmış; Türkçe karşılık da ona göre verilmiştir. Osman Salâhaddin el-Mevlevî misali mütercimler, bu Arapça cümleyi “Hükümdarların zulmü, hor, hakir olan halka lâyük görülür” manasında çevirmişlerdir. Bu sözün Hz. Ali tarafından söylenip söylenmediği kesin olarak belli değildir. Eğer Hz. Ali böyle bir cümleyi söylemişse, onu hangi şartlar altında söylediği bizce meçhuldür. Hz. Ali'nin hükümleri sırasında adalet ve hakkaniyeti gözettiğini, esas olarak her çeşit zulmü hoş görmeyeceğini belirtmek gerekir.

[173] ظلّ السلطان كظل الله

Gölgesi sultānuḡ zıllu'llāhdur. (21a)

[Sultanın gölgesi, Allah'ın gölgesidir.]<sup>20</sup>

[174] ظلّمة الظلم تظلم الايمان

Zulmet-i zulmüḡ karaḡu eder imānı.

[Zulmün karanlığı, imanı karartır.]

[175] ظلّ عمر الظالم قصير

Gölgesi 'ömri zālīmüḡ kışadur.

[Zalimin ömür gölgesi kısadır...]

[176] ظلّ الكريم فسيح

Gölgesi 'ömr-i kerīmüḡ boldur.

[İyilik yönünden büyüḡün gölgesi geniştir.]

[177] ظلّ الاعرج اعوج

Gölgesi topaluḡ egridür.

[Topalın gölgesi eğridir.]<sup>21</sup>

#### Ḥarfü'l-'ayn

[178] عش قنعاً تكن ملكاً

Geçin dünyāda ḡanā' at ile, pādişāh olursun. (21b)

[Dünyada kanaatle yaşa; sultan gibi olursun.]

[179] عيب الكلام تطويله

Kötüsü kelāmuḡ uzun olandır.

[Sözün kötüsü uzun olandır.]

[180] عاقبة الظلم وخيمة

'Āḡıbeti zālīmüḡ hüsrandur.

[Zalimin sonu hüsrandır.]

[181] علو الهمة من الإيمان

'Ālī eylemek himmeti imāndandır.

[Gayreti yükseltmek imandandır.]

[182] عدو عاقل خير من صديق جاهل

Düşmān ki 'aḡıllı, ḡayrludur cāhil dōstdan.

[Akıllı düşman, cahil dosttan daha iyidir.]

[183] عسر المرء مقدم اليسر

<sup>19</sup> Bu Arapça söz, "Mal susuzluğu, suya susamış olmaktan daha şiddetlidir" manasında tercüme edilmeliydi.

<sup>20</sup> Burada sultanın sayesi, yani himayesinin Allah'ın koruması olduğu anlatılıyor. Hükümdarın Allah'ın gölgesi oluşu, mecazi manada bir ifadedir. Çünkü mazlumlar, zalimlerden haklarını alması için sultana başvurur. İnsanlar arasında adaletle hükmetmek Allah'ın emri olduğundan, sultana müracaat eden adalete müracaat ediyor demektir. "Sultan yeryüzünde Allah'ın gölgesidir; her mazlum kendisine sığınır" manasında bir hadisin rivayet edildiğini hatırlatmak yerinde olur.

<sup>21</sup> Bu vecize, *Nesrü'l-leâli* tercümelerinin çoğunda ظلّ الاعوج اعوج şeklinde yazılmış ve "Eğrinin gölgesi de eğridir" manasında çevrilmiştir.



Kişinün güci öñdür bir kolay. (22a)

[İnsanın zorluğu, kolaylığın başlangıcıdır.]<sup>22</sup>

[184] عليك بالحفظ دون الجمع من كتب

Üzerine olsun hıfz, olmasun cem' -i kitâblardan.

[Kitapların içindeki şeyleri aklında tut; onları toplamaya uğraşma!]

[185] عقيب كلِّ ليل يوم

Her gecenün ' aq̄ibinde bir gündüz...

[Her gecenin ardından bir gündüz gelir.]

### Ḥarfü'l-ğayn

[186] غنم من سلم

Ġanîmetli oldu sâlim olan.

[Salim (sağlıklı ve her türlü tehlikeden uzak) olan, ganimet bulmuştur.]

[187] غلاء قدر المتوكلين

Ağır oldu mütevekkilînün kıadri.

[Tevekkül edenlerin değeri büyüktür.]

[188] غلا قدر المتوكلين

Ağır oldu çölmegi mütevekkilînün. (22b)

[Tevekkül edenlerin tenceresi ağırdır.]<sup>23</sup>

[189] غمرة الموت أهون من مجالسة من لا يهواه قلبك

Acısı mevtüñ ehvendür şöhet eylemek kıalbün meyl êtmedünle.

[Ölümün acısı, kalbin hoşlanmadığı kimseyle görüşüp konuşmaktan daha hafiftir.]

[190] غلام عاقل خير من شيخ جاهل

Ġulâm-ı ' âkı̄l ḥayrludur baḥîl câhilden.

[Akıllı oğlan, cahil cimriden<sup>24</sup> daha hayırlıdır.]

[191] غاب حظّ من غاب نفسه

Ġayb oldu naşibi şol kişinün ki nefsi ğayb oldu.

[Kendisi kaybolan kişinin nasibi kaybolur.]

[192] غلاء قدر المتقين

Ağır oldu müttakîlerün kıadri.

[Takva sahiplerinin değeri büyüktür.]

[193] غدرك من ذلك على الاسائة

Saḅa zılm (23a) eyledi seni delâlet eden kötülüğe.

[Sana kötülük yolunu gösteren, zulmetmiştir.]

[194] غشك من اسخطك بالباطل

Uğundurdu seni igdâb (?) eyledi bâtıla.<sup>25</sup>

<sup>22</sup> “Gerçekten güçlkle beraber bir kolaylık vardır.” (*Kur'an*, İnşirah Suresi, 94/6).

<sup>23</sup> Bu Arapça cümledeki غلا (galâ) kelimesi, “kaynadı” veya “kaynar” şeklinde çevrilmeliydi. Ayrıca tevekkülün çalışmadan ve sebeplere yapışmadan işini Allah'a havale etmek değil, çalıştıktan ve sebeplere teşebbüs ettikten sonra o fiilin sonucunu Allah'tan dilemek ve beklemek manasına geldiğini hatırla(t)mak yerinde olur.

<sup>24</sup> Mütercim bu sözü hatalı tercüme etmiştir. Arapça vecizedeki “şeyhin câhîlin” kelimeleri “bahîl câhîl” değil, “cahil koca” (yaşlı) şeklinde çevrilmeliydi.

[Seni batıla kızdıran, bayılacak hâle getirmiştir.]  
 غضبك عن الحق مقبحة [195]  
 Ğazabuñ hağğa kötülük[dür].  
 [Hakka (doğruya, gerçeğe, Allah Kelâmına) kızgınlığın kötülüktür.]  
 غنيمة المؤمن وجدان الحكمة [196]  
 Ğanîmet-i mü'minüñ bulmasıdır hikmeti.  
 [Müminin ganimeti hikmeti bulmasıdır.]<sup>26</sup>

### Ĥarfü'l-fā'

[197] فاز من ظفر بالدين  
 Necât buldı zafer bulan (23b) dîn ile.  
 [Dindar olan kurtulur.]  
 فخر المرء بفضله أولى من فخره بأصله [198]  
 Fağrı kişinüñ fazlla evlâdur fağrından aşıyle.  
 [Kişinin faziletle övünmesi, soyu-sopuyla övünmesinden daha iyidir.]  
 فلجك على خصمك في لاحتمال [199]  
 Düşmân üzere [zaferüñ, tağammül iledür.]  
 [Düşmana karşı başarılı olman tahammülledir.]  
 فطنة المرء تدلّ على أصله [200]  
 Akıllı olması kişinüñ, delâlet eder aşılı olmasına.  
 [Kişinin akıllı olması, iyi bir soydan geldiğini gösterir.]  
 فرع الشئ يخبر عن أصله [201]  
 Fer'-i şey' ĥaber verür aşıından. (24a)  
 [Bir şeyin dalı, kökünden haber verir.]  
 فاز من سلم من شرّ نفسه [202]  
 Necât buldı sâlim olan nefsinüñ şerrinden.  
 [Nefsinin şerrinden uzak olan kurtulur.]  
 فكاك المرء في الصدق [203]  
 Necâti kişinüñ doğrıda[dur].  
 [Kişinin kurtuluşu doğruluktadır.]  
 في كلّ قلب شغل [204]  
 Her kalbde bir şuğl vardır.  
 [Her kalbin bir meşgalesi (derdi, galesi) vardır.]  
 فسدت نعمة من كفرها [205]  
 Fâsid oldu ni'mete küfrân eden.  
 [Nankörlük edenin nimeti bozulur (elden çıkar).]

<sup>25</sup> Bu cümle, üstündeki Arapça vecizenin karşılığı değildir. Söz konusu vecizenin “Seni batıla (boş yere) kızdıran, aldatmış olur” manasında çevrilmesi gerekirdi.

<sup>26</sup> “Hikmet, müminin yitiğidir” (*Tirmizî*, “İlm”, 19; *İbn Mâce*, “Zühd” 15) mealinde bir hadis vardır.

**Harfî'l-kâf**

[206] قول المرء يخبر عما في قلبه

Kişinüñ kelâmı haber vèrür qalbinde olandan. (24b)

[Kişinin sözü kalbinde olandan haber verir.]

[207] قبول الحق من الدين

Qabûl eyleme haqqı dîndendir.

[Hakkı (doğruyu, gerçeği) kabul etmek, dindendir.]

[208] قوة القلب من صحة الايمان

Quvvet-i qalb şihhat-i imāndandır.

[Kalp kuvveti imanın sağlığındandır.]

[209] قاتل الحريص حرصه

Öldürdi harîşi hırşı.

[Açgözlüyü hırşısı öldürür...]

[210] قدر في العمل تنج من الزلل

İşle eyü 'ameli, necât bulursun zilletden.<sup>27</sup>

[İyi ameli işle; alçaklıktan kurtulursun.]

[211] قيمة المرء ما يحسنه

Kişinüñ kıymeti kendüye hüsn vèrendür.

[Kişinin değeri kendisine güzellik veren şeydir.<sup>28</sup>]

[212] قرين المرء دليل دينه

Muqârin[i] (25a) kişinüñ delîldür dînine.

[Kişinin dostu, dinini (tuttuğu yolu) gösterir.]

[213] قرب الاشرار مضرة

Qarîb olmağ eşrâra zararlıdır.

[Kötülük eden kimselere yakın olmak zarardır.]

[214] قسوة القلب من الشبع

Qasvet-i qalb tokluğdandır.

[Kalp katılığı, tokluğdandır.]

[215] قدر المرء ما يهمله

Mikdârı kişinüñ kendüye mühim (?) olundur.

[Kişinin değeri, gayreti (ideali) kadardır.]

[216] ق فاك مما يقرع ففالك

Hıfz eyle ağzuñı kel edenden qafāñı.<sup>29</sup>

[Kafanı kel edenden ağzını koru!]

<sup>27</sup> Bu tercümenin “İş sırasında (iyice ölçüp biçerek) açıkgozlu davran; hatalardan kurtulursun” manasında olması gerekirdi.

<sup>28</sup> Bu tercümenin, “Kişinin değeri, iyiliği kadardır” manasında olması gerekirdi. *Nesrû'l-leâlî*'nin bazı mütercimleri, anılan vecizeyi “Kişinin değeri bildiği şey kadardır” manasında tercüme etmişlerdir.

<sup>29</sup> *Nesrû'l-leâlî*'nin diğer tercüme ve şerhlerinde bulunmayan bu söze bir mana veremedik. Belki de insanın saçını tıraş eden, iyice bilinmeyen kimselere sırları açmama tavsiye edilmiştir.

**Ḥarfü'l-kāf**

[217] كلام الله دواء القلب

Kelâmı Allâh'ın devâdur (25b) kalbe.

[Allah Kelâmı, kalbe devadır.]

[218] كافر سخيّ ارجي في الجنة من مسلم شحيح

Bu kelâm te'vile muhtâc... Zâhirine haml eyü degüldür. Zîrâ, murâd imândur; baḥîl, saḥî degüldür. Buḥl, mâni'-i seḥâ ḥaḳḳu'llâh daḥi olur.<sup>30</sup>

[Bu söz tevile muhtaçtır. Onu dış manasına yormak iyi değildir. Çünkü maksat imandır; cimri veya cömert değildir. Cimrilik, cömertliğe engel, Allah hakkı(na da mani) olur.]

[219] كفران النعمة مزيلها

İnkâr eylemek ni' meti izâle eder.

[Nimete nankörlük etmek, onu sona erdirir.]

[220] كفى بالثّيب داء

Kâfi oldı ḳocalıḳ zaḥmete.

[Yaşlılık, zahmet (dert) olarak yeter...]

[221] كفى للحسود حسده

Yetdi ḥased edene ḥasedi.

[Kıskanana (belâ ve ceza olarak) kıskançlığı yeter.]

[222] كمال العلم في الحلم

Kemâli 'ilmün ḥilmeddür. (26a)

[İlmin olgunluğu, huy yumuşaklığındadır.]

[223] كفاك من عيوب الدنيا ان لا تبقى

Saḥa yetdi dünyânun 'aybı ki 'aşlâ beḳâsı yoḳdur.

[Dünyanın asla kalıcılığının olmayışı, kusuru olarak sana yeter.]

[224] كفاك همماً بالموت

Saḥa yetdi tasa cihetinden 'âlim olmaḳlık mevte.

[Ölümünü bilmen, sana keder olarak yeter.]

[225] كفى بالموت واعظاً

Saḥa kâfi oldı mevt vâ' izlîḳda.

[Sana öğüt verici olarak ölüm yeter...]

[226] كمال الجود الاعتذار منه

Kemâli seḥânun i'tizâr eylemekdür andan.

[Cömertliğin mükemmel olanı, (iyilik ve ikramda bulunurken) özür beyan etmektir.]

[227] كفى بالثّيب ناعياً

Kâfi oldı şeyb saḥa nâ' ilüğe.

[Saç sakal ağarması (kocama), sana ölüm haberini verici olarak yeter.]

<sup>30</sup> Arapça cümleyi, “Cömert kâfirin cennet ümidi, cimri müminden daha çoktur.” veya “Cömert kâfirin Cennet girmesi, cimri müminin girmesinden daha çok umulur” şeklinde çevirmek mümkündür.

**Harfü'l-lâm (26b)**

[228] ليس لسلطان العلم زوال

Olmadı sultân-ı 'ilm için zevâl.

[İlim sultanı için sona erme olmaz...]

[229] لين الكلام قيد القلوب

Yumuşak kelâm şayd eder kulûbı.

[Yumuşak söz kalpleri avlar (kendisine bağlar).]

[230] لئن قولك تحيب

Yumuşak eyle kavlüñi, sevilirsin.

[Sözünü yumuşak söyle, sevilirsin.]

[231] ليس الشيب من العمر

Olmadı şeyb 'ömrden.

[İhtiyarlık ömürden değildir.]

[232] ليس للحسود راحة

Olmadı hasûd için râhat.

[Kıskanç için rahat yoktur.]

[233] ليس الشهرة من الرعونة

Olmadı şöhet ru' ünetden.

[İnsana ağır gelecek hâllerde bulunmaktan şöhet olmaz.]

[234] لكلّ عداوة مصلحة الأعداء الحسود

Her düşmanlık (27a) bir muşlihadur, illâ 'adâvet-i hasûd degül!..

[Her düşmanlık için barış mümkündür, ancak kıskancın düşmanlığı hariç!..]

**Harfü'l-mîm**

[235] من علت همته طول همومه

'Âlî eyle himmeti ...<sup>31</sup> hemmleri.

[Gayreti yüksek olanın kederleri uzun olur.]

[236] من كثر كلامه كثر ملامه

Kelâmı çok olanın levmi çok olur.

[Sözü çok olanın kınanması çok olur.]

[237] مشرب العذب مزدحم

Ťatlı şarâb izdiñhâmlıkdür. (27b)

[Ťatlı su başı kalabalık olur.]

[238] مجلس العلم روضة من رياض الجنة

Meclis-i 'ilm bağçedür bağçelerinden cennetün.

[İlim meclisi, cennet bahçelerinden bir bahçedir.]

[239] مهلكة المرء حدة طبعه

Helâk eder kişi[yi] Ťab' uñ hiddeti.

<sup>31</sup> Tercümenin bu kısmı asıl metinde boş bırakılmıştır. Arapça vecize, "Gayreti yüksek olanın üzüntüleri de yüksek olur" manasındadır.

- [Huy keskinliği insanı helâk eder.]  
 [240] مصاحبة الاشرار ركوب البحر  
 Eşrâr ile şöhbet, denize binmekdür.  
 [Kötülük eden, azılı kimselerle görüşüp konuşmak, denize binmek(gibi tehlikeli)dir.]  
 [241] ما ندم من سكت  
 Nâdim olmadı sükût eden.  
 [Susan pişman olmaz.]  
 [242] مجلس الكرام حصول الكلام  
 Meclis-i kirâm huşûlledür kelâmuñ. (28a)  
 [Büyüklerin meclisi, (güzel) sözün meydana çıktığı yerdir.]  
 [243] منقبة المرء تحت لسانه  
 Kişinün niķābı altındadır lisânınuñ.  
 [İnsanın örtüsü dilinin altındadır.]  
 [244] مجالسة الاحداث مفسدة الدين  
 Tâzeler[le] oturmak fitne ve fesâddur dîne.  
 [Gençler(veya bidatçı kimseler)le oturmak, dine fitne ve fesattır.]

#### Ḥarfü'n-nûn

- [245] نور المؤمن من قيام الليل  
 Nûrî mü'minün gecelerde 'ibâdetdür.  
 [Müminin nuru, gecelerde ibadet etmektendir.]  
 [246] نسيان الموت صداء القلب  
 Mevti unutmak ḳalbe şudâdur.  
 [Ölümü unutmak kalbe pastır.]  
 [247] نور قبرك بالصلوة في الظلم  
 Nûrlandır ḳalbiñi, ḳabrüñi (28b) namâz ḳılma ile ḳarañuda.  
 [Karanlıkta namaz kılmakla kalbini ve kabrini nurlandır...]  
 [248] نعيبت الى نفسك حين شاب رأسك  
 [Kara haberün vèrildi] nefsuñe, ağarduḳda başuñ.  
 [Saçın ağardığında sana kara haberin verilmiştir.]  
 [249] نم أماً تكن في امهد الفرش  
 Eyü, emn olduḡuñ ḫâlde sen olursun emhed-i ferşde.  
 [İyi ve güven içinde olursan, pek rahat bir dōşektesin demektir.]  
 [250] نيل المنا في الغناء  
 Her maḳşûda nâ'il olmaḳ ġınâ'dadır.  
 [Her isteġe erişme, zenginlikledir.]  
 [251] نار الحرقه احز من نار جهنم  
 Âteşi ḳalb ziyâde yaḳar cehennem âteşinden. (29a)  
 [Kalp ateşi, cehennem ateşinden daha fazla yakar.]  
 [252] نور شيك لا تظلمه بالمعصية

Şeybün nürını qaraku étme ma'şiyet ile.

[İhtiyarlık nurunu günahla karartma!]

[253] نضرة الوجه في الصدق

Yüzün neẓāreti gerçək söylemekde.

[Yüz aklıĝı doğru söylemektedir.]

#### Ḥarfü'l-vāv

[254] وضع الاحسان في غير موضعه ظلم

Eyligi yerine eylememeklik zulmdür.

[İyiliĝi yerine etmemek zulümdür.]

[255] وزر صدقة المنان اكثر من اجره

Günāhı şadaqasınınu menn eden kimsenün ecrinden ziyādedür. (29b)

[İyiliĝini başa kakan kimsenin günahı sevabından fazladır.]

[256] ولاية الأحمق سريع الزوال

Velāyeti aḥmaḩun ıatı tez zā'ıldür.

[Ahmaĝın dostluĝu çok çabuk sona erer.]

[257] ويل لمن ساء خلقه و قبح خلقه

Nedāmetdür o kimseye ki aḥlākı kötü oldu ve çirkin oldu şüreti.

[Ahlākı kötü ve sureti çirkin olan kimsenin vay hâline!]

[258] وحدة المرء خير من جليس السوء

Yalnız oturmak ḩayrludur kötü muşāḩibden.

[Yalnız oturmak, kötü arkadaştan daha iyidir.]

[259] واساك من تغافل عنك

Saḩa iḩsān étdi senden ĝāfil olan.

[Senden habersiz olan, sana iyilik etmiştir.]

[260] والاك من لم يعادك

Maḩabbet étdi (30a) saḩa 'adāvet etmeyen.

[Sana düşmanlık etmeyen, dostluk etmiştir.]

[261] ويل للحسود من حسده

Nedāmet ḩasūdudur ḩasedi için.

[Kıkançlıĝından dolayı vay kiskancın hâline!..]

[262] وليّ الطفل مرزوق

Velīsi ṭıflun rızqlıdır.

[Çocuĝun velisi rızıklanmıştır.]

[263] ويل لمن وتر الاحرار

Nedāmet terk eyleyen için aḩrārı.

[(Nefsine esir olmayan) hürleri terk edenin vay hâline!..]

#### Ḥarfü'l-hā'

[264] هموم المرء بقدر هممه

Kişinüñ hümümü himmet[i] miqdārıdır.

[İnsanın kederleri gayreti kadardır.]

[265] هيهات من نصيحة العدو

Ba' id oldı düşmān naşihatden. (30b)

[Düşman öğütten (senin hakkında hayır isteyen olmaktan) uzaktır.]

[266] هم السعيد آخرته وهم الشقى دنياه

Sa' idün talebi āhiretdür; talebi azgınuñ dünyādur.

[Bahtıyarın isteği ahiret (nimet ve saadeti), sapkının isteği ise dünya(nimet, menfaat ve rahatı)dır.]

[267] هلاك المرء فى العجب

Kişinüñ helāki ' ucbdadır.

[Kişinin helāki, bendini beğenmişliktedir.]

[268] هربك من نفسك انفع من هربك من الاسد

Çaçmak nefsünden, arslandan kaçmadan hayrludur.

[Nefsinden kaçmak, aslandan kaçmadan daha hayırlıdır.]

[269] هامة المرء همته

Kişinüñ hāmmesi himmetidür.

[Kişinin bineği gayretidir.]

[270] هشم التريد غير اكله

[Tiridi hāzır etdi] (31a) ākilinüñ gayrı.

[Tiridi yiyenden başkası hazırlamıştır.]

[271] هلك الحريرى وهو لا يعلم

Helāk oldı harış kendi bilmez hālbuki.

[Hırslı helāk olur da bilmez..]

[272] هممة المرء قيمته

Kişinüñ himmet[i] kıymetidür.

[İnsanın gayreti, değeridir.]

[273] هات ما عندك تعرف به

Getür yanunıda olanı anunıla bilinürsin.

[Yanında olan ve kendisiyle bilindiğin şeyi getir!]

### Harfü'l-lāmelif

[274] لا دين لمن لا مروءة له

Din olmaz mürüvvet olmayan[da].

[İnsanlık (mertlik, cömertlik) olmayanda din olmaz.]

[275] لا فقر للعاقل

Faqr olma[dı] (31b) ' ākıl için.

[Akıllı için fakirlik yoktur.]

[276] لا كرامة للكاذب



Kerāmet yokdur kâzib için.<sup>32</sup>

[Yalancının şerefi olmaz!]

[277] لا راحة للحسود

Rāhat yokdur ḥasūd için.

[Kıskanç için rahat yoktur.]

[278] لا غم للقانع

Tasa yokdur ḳāni<sup>c</sup> için.

[Kanaatkâr için tasa yoktur.]

[279] لا حرمة للفاسق

Hürmet yokdur fâsık için.

[Fasığa (doğru yoldan sapmış olan, günah işleyen kimseye) hürmet edilmez.]

[280] لا وفاء للمرأة

Vefā yokdur mer'e için.

[Kadında vefa olmaz.]

[281] لا داء اعيان من الجهل

Maraz yokdur kötü, cehlden ziyāde.

[Cehaletten daha kötü bir hastalık olmaz.]

[282] لا قذف للفاحش

Ḳazf olmaz fâhiş için.

[Ahlâksız için zina iftirası olmaz.]

[283] لا إيمان لمن لا إيمان له

īmān olmaz (32a) 'ahdi olmayan için.

[Verdiği sözü tutmayanın imanı olmaz.]

[284] لا دين لمن لا عهد له

Dīn olmaz 'ahd olmayan için.

[Sözünde durmayanın dini olmaz.]

[285] لا إيمان لمن لا امانة له

īmān olmaz emānet olmayan için.

[Güvenilir olmayanın imanı olmaz.]

[286] لا غني لمن لا فضل له

Ġinā olmaz faẓl olmayan için.

[İyiliği olmayanın zenginliği olmaz.]

### Ḥarfü'l-yā'

[287] يأتيك ما قدر لك

Saḡa gelür muḳadder olan.

[(Allah tarafından) takdir edilmiş olan sana gelir.]

[288] يعمل النمام في ساعة فتنة اشهر

İşler nemmām bir sā<sup>c</sup> atde (32b) bir aylık fitneyi.

<sup>32</sup> Bu kelime, asıl metinde "içündür" şeklinde kayıtlıdır.

[Koğucu, arabozucu, bir saatte bir aylık fitneyi işler.]

[289] يزيد الصدقة في العمر

Ziyāde eder şadaqa ‘ ömrde.

[Sadaka ömrü artırır.]

[290] يطلبك الرزق كما تطلبه

Ṭaleb eder rızq seni, sen onu ṭaleb eyledüñ gibi.

[Rızık, onu istediğın gibi seni taleb eder.]

[291] يأمن الخائف اذا وصل ما خافه

Emîn olur ḥā’if ulařsa ḥavf eyledüğüne.

[Korkan, korktuğuna ulaştığında emin olur.]

[292] يصير امر الصبور الى مراد

Ulařur şabr eden kişi murādına.

[Sabreden kişi muradına erer.]

[293] يبلغ المرء بالصدق منازل الكبار

(33a) Êriřür kişi şıdık ile menzillerine büyüklerüñ.

[Kişi, doğrulukla büyüklerin derecelerine eriřir.]

[294] يسود المرء قومه بالإحسان إليهم

Ulu olur kişi iḥsān eyleme ile řavmine.

[İnsan milletine iyilik etmeyle büyük olur.]

[295] يأس القلب راحة النفس

Ye’s-i řalb rāḥatdur nefse.

[Kalbin ümitsizliğı (beklentisiz olması), nefsin rahatıdır.]

[296] يسعد الرجل بمصاحبة السعيد

Sa’id olur kişi eyüler ile muřāḥabet édince. (33b)

[Kişi, iyilerle görüşüp konuřmakla bahtiyar olur.]

[297] يهتز العرش عند بكاء اليتيم

Ditrer ‘arş-ı Raḥmān ağıladuğı vaştde yetim.

[Yetim ağıladığında Raḥman’ın arşı titrer.]

و صلى الله على سيدنا محمد

و آله و صحبه اجمعين\*

الطيبين الطاهرين والحمد لله

رب العالمين\*(34a)

كتب هذه الكلمات العلية (34b)

عبدالله الاماسي من تلاميذ

جلال الدين الاماسي

**KAYNAKÇA**

Ahmet Nazmi. *Emsâl-i Alî*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, O. Ergin Yazmaları, No: 68/2.

AKAY, Nimetullah (2015). "Osmanlı Devletinin Son Döneminde Mevlevîlik", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl 20, Sayı 34, Temmuz-Aralık, s. 122-152.

Ali Haydar (1299/1881). *Merâsîdü'l-hikem*, Saruhan Sancağı Matbaası.

Ali Şir Nevâî. *Nazmü'l-cevâhir*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Kılıç Ali Paşa No: 781/1.

Ali Şir Nevâyî. *Nazmü'l-cevâhir*, (Hz. Ali'nin Hikmetleri), haz. Vahit Türk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2006.

ALTUNAĞA, Ahmet Oğuz (2019). *Mustafa bin Şücâ'nın Nesrû'l-leâlî Şerhi* (İnceleme- Metin), Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi.

AVCI, İsmail Avcı (2016). "16. Asır Şairlerinden Lutfî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, Sayı 16, s. 1-32.

CEYHAN, Âdem (2006). *Türk Edebiyatı'nda Hazret-i Ali Vecizeleri*, Ankara: Öncü Kitap.

CEYHAN, Âdem (2018). "Aksaraylı Dânişî'nin Nesrû'l-leâlî Tercümesi", Bir Devr-i Kadim Efendisi- Prof. Dr. Tahir Üzgör'e Armağan, (Ed: Üzeyir Aslan, Hakan Taş, Ömer Zülfe), Ankara: Yayınevi, s.s. 167-247.

CEYHAN, Âdem ve Fatma Şükran Elgeren (2017). "Osman Salâhaddîn El-Mevlevî'ye Ait Olduğu Sanılan Bir Eser: Nesrû'l-leâlî Tercümesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 18, s.s. 29-84.

CEYHAN, Âdem (2012). "Sade Nesir Örneği Bir Vecize Derlemesi: Nesrû'l-leâlî'nin Mütercimi Meçhul Bir Tercümesi", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, Kış 05, s.s. 51-92.

CEYHAN, Âdem ve Hasan Yılmaz (2018). “Arapça Güzel Sözler Derlemesi Nesrû'l-leâlî'nin Mensur Bir Tercümesi”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 3, s.s. 96-136.

CEYHAN, Âdem ve Tuğba Aydoğan (2013). “Sultan II. Murad İçin Dizilmiş İnciler: Hâfız'ın Nesrû'l-leâlî Tercümesi (Lü'lü'-i Mendûd)”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/13 Fall 2013, p.p. 37-73.

CEYHAN, Âdem (2003). “Harîmî'nin Hz. Ali'den Kırk Vecize Tercümesi”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003/2, s.s. 45-58.

DERMAN, M. Uğur (1988). “Adullah Amâsi”, *Türkiye Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 1, s. 84.

Hâfız. *Lü'lü'-i Mendûd*, Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp. No: 786.

Kâsım. *Nazmü'l-Leâlî Der Terceme-i Nesrû'l-leâlî*, İstanbul Üniversitesi Ktp. Nadir Eserler Bölümü TY No: 2210.

Latîfi. *Nazmü'l-cevâhir*, İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp. No: 341/2.

Mustafa Bin Şücâ'. *Terceme-i Nesrû'l-leâlî*, Millet Ktp. Ali Emiri, Şer'iyye, No: 629.

Mâtemî. *Terceme-i Nesrû'l-leâlî Min Kelâmi Ali bin Ebî Tâlib*, Süleymaniye Ktp. Fatih, No: 5404/8.

Muallim Nâcî. *Emsâl-i 'Alî*, (2. Basım) İstanbul 1307 (1890-91).

Nesib Yusuf Dede. *Rişte-i Cevâhir*, İstanbul, Takvîm-i Vekâyi' Matbaası, 1257/1842.

ÖZKAN, Ferudun Hakan (2019). “Mâtemî'nin Nesrû'l-Le'âlî Tercümesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş-ı Veli Araştırmaları Dergisi*, Güz, S. 91, s.107-146.

ÖZ, Mustafa (2010). “Tabersi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Cilt: 39, s.s. 324-325.

Rihletî. *Tercemeti'l-leâli*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Esad Efendi, No: 1350.

SEMEN, Gürdal (2006). *Nesib Dede Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Rişte-i Cevâhir*, (İnceleme-Metin-İndeks), Yüksek lisans tezi.

SEVGİ, Ahmet (1987). *Latîfî (Hayatı ve Eserleri) İnceleme-Metin*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, Ankara.

Vâhidî. *Cinânü'l-Cenân* (Giriş- Dil İncelemesi- Metin- Dizinler), Haz. Süleyman Efendioğlu, Fenomen Yayınları, Erzurum 2013.

VAROL, Muharrem (2013). "19. Yüzyıl İstanbulu'nda Bazı Tekkelerin Matbaacılık Faaliyetleri", *Osmanlı Araştırmaları/The Journal of Ottoman Studies*, XLII, s. 317-347.

vr. 1b-2a



vr. 34b-35a

